sed aliud, signum evidens voluntatem non teneri eligere illud, quod judicatur utilius.

In oppositum arguunt. Primò auctorit. Arist. num.3. Ethic. cap. 3. ait illud eligi à voluntate, quod fuit consultatione deliberatum, & lib.6.cap.12. & 13. docet virtutes morales connexas esse cum prudentia, non ob aliam causam, nisi quia voluntas sequitur judicium rationis, & 3. de Anim.58. universaliter docet appetitum à ratione moveri. Conf.ex D.Bernard.lib.de gratia, & lib.arb.ubi ait habet voluntas quocunque se volvat, semper comitem rationem, non quod semper ex ratione, sed quod nunquam sine ratione moveatur. Resp.ad has, & consimiles auctoritates Arist.in Ethic. loqui semper de actione recta, & studiosa, unde 6 ethic.loc.cit.dicebat, opus perficitur secundum prudentiam, & moralem virtutem, quia virtus facit intentionem rectam, prudentia verò illam dirigit; & ideò non est, cur exinde deducere debeamus voluntatem determinari à judicio rationis, sed solum debere se conformare dictamini recto prudentiæ ad hoc, ut rectè eligat; auctoritas D.Bern. potius est pro nobis, clarè enim dicit, quod non semper agit ex ratione, idest conformiter ad rationem; quod autem inquit habere comitem rationem, significat, quod semper habet illam, ut ei repræsentantem sufficienter objectum suum.

59 Secundò, urget rationibus, quia voluntas nequit aliquid velle sine præcedenti judicio rationis, cum ferri nequeat, nisi in objectum prius cognitum, per rationem præsentatum, ergo si judicium erit indeterminatum, ipsa quoque indeterminata erit, si determinatum, ipsa quoque erit determinata, sed ultimum judicium practicum est determinatum, ergo voluntas determinabitur ab eo; Conf. prob. nam si quando judicium est determinatum ad unum, posset voluntas aliud eligere, vel aliud non eligere, nulla posset reddi ratio, cur voluntas elegerit, & objectum jam judicatum dimiserit, neque tunc voluntas posset reddere rationem, cur ita faciat, quod est contra experientiam, nemo enim est qui interrogatus cur aliquid agat, non respondeat, quia judico ita faciendum, qua de causa voluntas dicitur appetitus rationalis, sive cum ratione; Quod si dicas, etiam in tali casu reddi posse rationem talis electionis, quod vid.id fecerit, ut ostenderet suam libertatem, Contra urgent, quia jam hoc ipsum tunc erit ultimum judicium rationis practicum, quod scilicet consideratis omnibus hic, & nunc præstat contra rationem agere, ut palam fiat voluntatis libertas, & ab hoc ipso judicio voluntas in tali casu determinabitur. Confirmatur, quia si judicium rationis omnino determinatum erit ad alteram partem, ergo non poteſt voluntas oppositum eligere, alioquin ferretur in ignotum & in tali casu non duceretur ab intellectu, sed à se operaretur, quod est contra connaturalem ejus agendi modum. Denique objectum voluntatis est bonum, non utcumque, sed ut judicatur conveniens, opus est ergo præcedere judicium de convenientia objecti, quod veluti manuducat voluntatem.

60 Respond. in primis falsum esse assumptum universaliter pronunciatum, licèt enim volitio efficax finis, vel mediorum ad finem supponat tale judicium de bonitate finis, & convenientia mediorum, tamen velle simplicis complacentiæ non necessariò supponit illud, cùm ad talem actum eliciendum simplex apprehensio objecti sufficiat, ut posteà dicemus: tamen admisso pro nunc antecedente, adhuc neg. consequ. quia voluntas non ab alio determinatur, sed seipsam determinat, dum exit in actum secundum, imò in hoc consistit ejus libertas, ut posito judicio determinato, adhuc maneat indeterminata, donec seipsam determinet eliciendo actum, aut suspendendo; & adhuc in tali casu voluntas posset rationem reddere, cur ita fecit: sed sicut opus non est, quod sibi proponatur objecti bonitas per judicium in omni actu suo, sed sufficit, si proponatur per simplicem apprehensionem, ita non semper oportet, quod reddat rationem, quia intellectus non tantum illud, sed etiam illud bonum sibi proposuit, ita colligitur ex Scot.2.d.6.q.1. G.& d.22. in fine; addit Basſol. loc.cit.non semper teneri voluntatem reddere rationem, cur ita facit, sed tantùm cum rectè, & rationabiliter operetur, aliàs non teneretur aliam rationem reddere, nisi quia ita placet, vel quod stat pro ratione voluntas. Ad Conf.ex Doct.cit. & Basſol. ibidem §. *quantum ad 3 art.* neg. consequ quia cum perfecto dictamine, & judicio rationis dictantis prosecutionem alicujus boni, vel mali fugam reperitur in intellectu notitia apprehensiva saltem confusa sui oppositi, cum judicium fupponat actum collativum divisivum, vel compositivum in ordine ad oppositum, & in tali casu adhuc diceretur sequi ductum intellectus ostendentis per simplicem apprehensionem objecti bonitatem, non tamen judicantis: quod si quis instaret ponendo casum, quod nullius alterius objecti cognitio præcederet in intellectu excepto illo, quod proponitur per ultimum judicium practicum; præterquamquod talis casus non est admittendus, propter rationem allatam, tamen adhuc eo admisso, non sequitur voluntatem à tali judicio necessariò determinari, quia saltem circa illud ipsum objectum poterit actum suspendere, vel intellectum divertere ad alterius objecti contemplationem. Ad aliud dicimus, aliud esse requiri judicium de convenientia, & bonitate objecti, quod nos non negamus, aliud verò, quod requiratur judicium determinans, quo judicetur omninò hoc esse agendum: fatemur semper prærequiri cognitionem bonitatis, & convenientiæ objecti, sive per modum judicii, sive per modum simplicis saltem apprehensionis, ut possit amari à voluntate, hoc tamen judicium non determinat voluntatem, quando enim homo v.g. mentitur, præcedit cognitio dictans illud mendacium esse utile ad tuendum honorem; præcedit etiã cognitio dictans illud mendacium esse malum, quia est contra legem Dei; neutrum judicium determinat voluntatem, sed voluntas liberè elicit mendacium propter bonitatem cognitam in illo, quare semper tendit in objectum cognitum, semper sequitur ductum aliquem rationis non tamen omnem; semper potest reddere rationem, cur ita fecerit, non quidem rationem cogentem, vel determinantem, seu suadentem sine necessitate, quod si intellectus priùs dixisset, mendacium hic, & nunc pensatis omnibus est eligendum, errasset proculdubio in fide, quia fides dictat propositionem contradictoriam nempè mendacium hic, & nunc esse eligendum, atq; ideò omnis mendax esset hæreticus.

61 Tertiò ad idem, appetitus brutorum, ideò est determinatus ad unum, quia cognitio sensuum est determinata ad unum; rursus voluntas nostra respectu ultimi finis determinata est ad unum, saltem quoad specificationem, quia judicium rationis determinatum est ad unum, cum nequeat repræsentare ultimum finem, nisi sub ratione boni, & eadem denique ratione voluntas beatorum in patria determinata est circa summum bonum clarè visum, ergo ubicunque à simili intervenit hoc judicium rationis determinatum ipsa voluntas ad illud unum determinata intelligetur, sed in omni actione de quacunque re particulari eligenda opus est tale judicium ultimum in intellectu præcedere, ergo in omni tali actione voluntas à tali judicio determinatur.

Respond. neg. assumptum quoad omnes partes, appetitus quidem brutorum non ea ratione liber non est, quia tunc neque voluntas esset appetitus liber, cum in omni sua actione secundum Adversarios sequatur ultimum judicium practicum: sed naturalis est, quia cum sit organicus, determinatur ad certum genus appetibilium, ut supra cum Doct. dicebamus; neque voluntas ea ratione circa ultimum finem determinata est quoad specificationem, dum est in via, ac etiam quoad exercitium, dum est in patria, quia sequeretur cum in via mens dicaret hic, & nunc Deum esse diligendum, voluntas teneretur eum diligere; nec posset etiam per potentiam Dei absolutam circa ultimum finem clarè visum suam actionem suspendere, quod est falsum, ut infra dicemus; sed in via determinata dicitur circa illum quoad specificationem, quia talis finis rationem nolibilis, vel odibilis habere potest, & in patria modo determinata est quoad exercitium ex decreto Dei, quo non vult habere suum concursum paratum ad actum oppositum, sed semper exhibitum ad actum determinatum dilectionis.

62 Quartò tandem, si fieri posset, ut quis eligeret contra dictamen ultimi judicii practici, posset etiam fieri, ut in voluntate esset peccatum sine ullo errore, vel defectu in intellectu, sed consequens est falsum, ergo &c. consequ. de se patet, falsitas vero consequ. probatur ex variis Scripturæ locis, & Arist. nam Prov. 14. *errant, qui operantur malum*, Sapient. 2. *excecavit eos malitia eorum*, Hier. 12. *desolatione desolata est terra, quia non est, qui recogiter corde*, Isaiæ 8. *captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam*, &c. Aristot. 3. Eth. cap. 1. inquit, unusquisq; pravus, quid agendum sit, ignorat, & 7. Ethicor. cap. 3. ait, incontinentem habere quidem universalem cognitionem veram non autem particularem, & ideò peccare, & ibidem, ac etiam c.7. comparat incontinentem vinolento, aut dormienti, & explicat variis modis, qualiter semper ex ignorantia peccat, & c.10. malignum, seu ex malitia peccantem assimilat civitati, quæ legibus quidem utatur, sed pravis: ex quibus deducitur, dum quis peccat, aut errorem positivum in intellectu præcedere speculativum, vel practicum, vel certè talem defectum considerationis, qualem non habet, qui non peccat; quod tandem probant quoque ratione, quia voluntas sequitur intellectum; ergo nequit voluntas errare, vel deficere, nisi intellectus erret.

Respond. neg. falsitatem consequ. & quamplures ex auctoritatibus ad ejus probationem adductis loquuntur non de errore intelligentiæ, sed morum, & in hoc sensu præsertim multi explicant illam ex Proverbiis *errant, qui operantur malum*, quibus favet Lyranus exponens de errore, & deviatione à rectitudine justitiæ, ac etiam alia translatio, quæ legit *frustrantur omnes*; vel si loquuntur de errore intelligentiæ, non utique loquuntur de errore prævio, & antecedente peccatum, sed concomitante, & consequente, quo sensu loc. cit. Sap. dicitur malitia excæcare intellectum peccatoris, aut privativè quatenus voluntas eligens aliquod illicitum intellectum à recta, & laudabili ratione avertit, & recto dictamine privat, aut positivè cum ex imperio voluntatis malè eligentis sequitur falsum judicium rationis approbans talem electionem. Vel tandem si loquuntur de errore intelligentiæ prævio, & antecedente, ita dicunt, quia licet simpliciter, & absolutè loquendo possit esse peccatum in voluntate nullo defectu prævio in intellectu, regulariter tamen non contingit peccatum sine defectu intellectus, non quocunque, sed præcisè talis considerationis, quæ morali certitudine quadam peccatum impediret, & ratio est, quia malitia peccati tanta est, ut si perfectè penetraretur, & consideraretur, certè deterreret hominem à peccato, videmus enim alia mala peccato longè minora tantam vim habere, ut quasi semper hominem benè attendentem moveant ad eorum fugam, quis enim mentis compos se pro uno pomo præcipitem dedit? majus autem malum est peccatum, quam præcipitium, nullus ergo unquam, vel saltem raro peccaret, si perfectè attenderet peccati turpitudinem, & pœnam illi debitam, & in hoc sensu dicitur eccles. 2. *memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*, & Deuter. 32. *utinam sapierent & intelligerent*, &c. & hoc etiam voluit innuere Doct.2.d. 22. q.un. G. dum ait peccatum primi parentis posse dici ex ignorantia, quia scilicet non consideravit, quanta pœna ad illud peccatum esset secutura; aliquo

aliquo igitur ex prædictis modis omnes allatæ auctoritates sunt interpretandæ.

Ad rationem neg. consequ. non enim assumptum verum est in hoc sensu, quod voluntas semper sequatur id, quod judicatur ab intellectu esse præferendum, quia potest intellectus judicare bonum honestum esse delectabili præferendum, & voluntas amplecti delectabile juxta illud Poetæ *video meliora, proboque, deteriora sequor*; verum est igitur antecedens, in hoc sensu tantum, quod voluntas sequitur intellectum, & ducitur ab intellectu, quia non potest appetere aliquod objectum, nisi proponatur illi ab intellectu sub ratione boni, unde semper sequitur ductum intellectus ostendentis, ut non semper ductum intellectus judicantis.

QUÆSTIO IV.

Quo pacto actus voluntatis sit liber, ac ejus omissio.

64 QUoad primam quæsiti partem, quid ponat libertas in actu, & quomodo ei conveniat, an essentialiter, vel accidentaliter, prima sententia est asserentium libertatem esse quid intrinsecum in actu libero, licèt non eodem modo eam defendant, quidam enim docent libertatem esse de essentia actus liberi, non solum reduplicativè ut libera est, de hoc enim non est controversia, sed specificativè sumpti, ita Hurtad.disp.15.de anim.section.6. & quamplures Recentiores in p.2. Curiel.Granad.Montesin.Cornes. & alii quicunque volunt bonitatem moralem esse de essentia actus liberi, nam à fortiori hoc ipsum de libertate affirmare coguntur, si enim actus bonus, qui nunc fit liberè, potest fieri sine libertate, ergo potest esse non bonus, nam ablata libertate, non esset moraliter bonus; Alii verò, licèt fateantur libertatem non esse differentiam essentialem volitionis, asserunt tamen esse modum intrinsecum superadditum, vel saltem relationem intrinsecam accidentalè superveniente, à quibus stare videntur Valent. disp.2. q.1.punct.1. Moris 2. Phys.disp.3.qu.13. in calce, & ex nostris Herrer. disp.28. qu.3. Opposita sententia negat libertatem esse quid reale actui intrinsecum, & superadditum, & docet esse tantum denominationem quandam extrinsecam, ita Molin. in concord.qu.23.art.4.disput.1. membr.7. Vasquez p.2.disp.55.n.13. Salas par.2. tract.3.disp.1. sect.6. num.62. Arriag.disp.8. de anim.sect.4. & est communis inter Recentiores, quæ prius fuit sententia Scoti, & Scotistarum, ut posteà dicemus; verùm hujus partis sectatores juxta diversitatem suorum principiorum hanc sententiam explicant, qui enim docebant quæst. præced. libertatem pendere ex indifferentia judicii, & attentione rationis circa bonitatem, vel malitiam objecti, dicunt consequenter libertatem actus non esse nisi denominationem extrinsecam actui provenientem ex consideratione, & attentione intellectus circa bonitatem, & malitiam objecti, qua ratione (ajunt) eadem volitio, quæ nunc fit liberè advertente ratione ad incommodum objecti, potuisset esse necessaria, si solùm adverteret homo ad commodum; Qui verò dicebant, libertatem consistere tantùm in indifferentia potentiæ volitivæ, consequenter hic affirmant libertatem actus esse utique denominationem extrinsecam sibi provenientem, sed non nisi ex indifferentia voluntatis ad eum eliciendum, vel non eliciendum, ut libet.

65 Quoad aliam quæsiti partem de libertate omissionis, celebris est controversia, an possit contingere sine omni actu, qui ejus causa directè, vel indirectè existat, adeout sic eveniens possit dici voluntaria omittenti; & cum quæritur, an possit contingere sine omni actu, non est utique sermo de intellectu, quia ut omissio sit voluntaria, est omninò necessarius: si enim intellectus nullo modo advertit ad objectum, nec in communi, nec in particulari, nec confusè, nec distinctè, omissio nullo prorsus modo potest voluntaria dici, quia sicut nequit actus voluntatis elici sine cognitione prævia objecti, ita ejus omissio sine cognitione non est privatio, sed mera negatio, quæ etiam in lapide reperitur; sermo itaque est de actu voluntatis, ut sensus quæsiti sit, an dari possit pura omissio sine quocunque voluntatis actu, qui causa illius existat; potest autem omissio dupliciter causari ab actu voluntatis, uno modo per se, & directè, & est, quando quis directè vult omittere v.gr. auditionem sacri, vel circa illam habet actum positivum fugæ, idest nolitionem; alio modo potest causari ab actu indirectè, & quasi per accidens, ut quando advertens homo se teneri ad sacrum audiendum, etsi directè nolit illud omittere, vult tamen aliquod objectum illi incompossibile, ut ludere tempore sacri; sensus ergo quæsiti est, an pura omissio dari possit in voluntate quæ excludit utrumque actum, si enim hunc vel illum habeat pro causa, non amplius dici poterit pura, & simplex omissio, & pertractatur quæsitum hoc de possibilitate potius metaphysica, quam morali, quia regulariter loquendo concedunt omnes omissionem contingere mediante aliquo actu, qui sit ejus causa altero prædictorum modorum.

66 Tres existunt sententiæ in hac celebri controversia; prima sententia universaliter negat puram omissionem liberam esse possibilem, ita ex antiquis Alensis 2.p.q.113.membr.2. Henric. quol.2.qu.24. Capreol.2.d.35. Albert. & alii, ex recentioribus vero citantur pro hac sent. Cajetan.1.p.qu.63.art.3. & p.2.q.71.art.5. Henriquez, Alvarez, Zumel, Conrad.quibus favere videtur noster Faber disp.1.de pœnit. cap.7. licèt inferius num.140. dicat sufficere ad liberam omissionem interpretativam, & tacitum, non autem physicum & expressum, ut dum ait peccatum primi parentis posse dici ex ignorantia, quia scilicet non consideravit, quanta pœna ad illud peccatum esset secutura; Auctoribus nonnullos non absolutè negare puram omissionem liberam, sed talem, quæ sit imputabilis ad meritum, aut demeritum, in quo sensu quæstionem hic non vertamur, quia in hoc sensu ad morales spectat. Altera sent. affirmat puram omissionem liberam esse possibilem, itaut voluntas ex sua libertate omittat independenter ab omni actu positivo, qui sit causa directa, vel indirecta talis omissionis, quam etiam ex veteribus Theologis docuerunt quamplures Durand.2.d.35.qu.2.Argent.d.36.qu.art.1. Ricard. d.35.art.1.qu.1. Marsil.qu.21. Ocham.3 d.10.Almain.& Argent.in suis moralibus, ac etiam Juniorum pars melior: Valent.qu 1.art.4. Salas tract.23. disp. 2.art.4. Hurtad.disp.15.de anim.sect.7.subsect.1. Arriag.disput.8. de anim.sect.6.subsect.4. Ovand.Azor.Cornes. Curiel. Granad. Suar. Montesin. & alii innumeri, quæ etiam videtur anteà fuisse Scoti, & Scotistarum, ut dicemus. Tertia sententia affirmat omissionem sine omni actu contingere posse, qui per se, & directè sit causa illius, non tamen sine actu, qui ejus causa existat, sine aliquo actu qui saltem indirectè, & per accidens sit ejus causa, vel occasio; ita Medin. p.2. qu.71. citans D.Tho. & sic etiam loqui videtur Vasq.p.2.disp.93.cap.2. alios citans. Alii vero de duplici omissione distinguunt, unam actus exterioris; ut cum quis sacrum omittit, alteram actus interioris, ut si omittat actum fidei, & inquiunt posse utique dari puram omissionem liberam actus interioris sine omni prorsus actu, qui illius causa existat directè, vel indirectè, non tamen actus exterioris, nam respectu illius admitti debet actus, qui ejus causa, & occasio saltem indirectè existat: ita Beccan. tr.2.c.3.qu.2. cum aliis quibusdam, qui modus dicendi ad rem non facit, quia hic est quæstio solum de omissione actus ipsius voluntatis.

ARTICULUS I.

Resolutio quæsiti de libertate actus.

67 PRo decisione quæsiti quoad hanc partem recolenda est distinctio illa de duplici libertate voluntatis nostræ proxima, & remota, quam dedimus supra quæst.2. art.2. ubi divimus libertatem remotam esse nudam voluntatis potentiam, & aptitudinale dominium, quod habet supra suum actum, ut eum eliciat, vel non eliciat, aut oppositum; libertatem verò proximam ultra nativam potentiæ virtutem connotare prærequisita ad agendum, ut sunt concursus Dei indifferens, cognitio prævia intellectus, & si quæ alia sunt necessaria ad constituendam voluntatem in actu primo proximo, ut possit in actum exire cum expedito libertatis usu; & hac supposita libertatis distinctione advertendum est, quod cum Auctores hic quærunt, quid ponat libertas in actu, an entitatem, vel modum aliquem realem, an potius solam extrinsecam denominationem, numque sit actui essentialis, vel potius accidentalis, loquuntur de libertate, quæ redundat in actum ex libertate proxima voluntatis, quæ sicuti est contingens, ita excludit à voluntate & ab actu ab ipsa emanante, nedum naturalitatem, sed etiam necessitatem; non autem loquuntur de libertate remota, quia hæc præcisè sumpta non sufficit ad expeditum libertatis usum, undè parum de illa curant, & à paucis agnoscitur extrà Scotistarum scolam, cum tamen omnes eam admittere teneantur & voluntati tribuere casu, quo à Deo necessitaretur ad agendum; quod non implicare ostendimus loc. cit. ad finem art. & universaliter voluntati nudæ, & præcisè à necessario prærequisitis, hoc prænotato:

68 Dicimus primo libertatem in actu non addere supra entitatem volitionis relationem, aliumve modum realem intrinsecum, sed denominationem extrinsecam provenientem ex indifferentia proxima potentiæ volitivæ; ita colligitur ex Scoto 1.d.12.quæst. 1.lit.G. & d.13.Lit.H. & d.17. quæst.2. §.*quantum ad ipsum* art.2. & d.40. quæst.un.& quol.18.art.2. sequuntur Lichet.2.d.25.qu.un.§.*dico quod aliud*, Cavell.disput.3.de Anim.sect.13. Vulpes Tom.2. part.2. disp. 67.art.1.num.4. & Recentiores citati, qui id probare solent rationibus ut plurimum inutilibus; nos frequentiorem apud ipsos referemus, quæ in eo consistit, quod entitas actus voluntatis præciso quocunque superaddito, eo ipso, quod est à potentia potente non agere, concipitur libera, ergo hæc sola denominatio constituit eum sufficienter in esse liberi, & sufficienter distinguit ab actu necessario. Hæc tamen ratio, vel non concludit propositum, vel universaliter concludit, nullum effectum dicere relationem realem ad suam causam, sed solam denominationem extrinsecam, quod sit ab illa; si ergo semel concedatur effectum dicere veram, & realem relationem dependentiæ ad suam causam, ut re vera dicendum est, præsertim in schola nostra, & Thomistarum relationes reales admittentium, præsertim quæ ad causalitatem pertinent, pariter idipsum erit concedendum de actu libero, quod relationem realem dicat ad potentiam liberam, quilibet enim effectus non tantum dicit relationem realem causati ad causam, sed etiam talis causati ad talem causam, undè difficile admodum videtur eximere effectum liberum à tali relatione ad causam liberam, nisi etiam eximatur ab ea effectum naturalis, & necessarius, nam sicut ad effectum liberum sufficere dicitur connotatio principii liberi, à quo procedit, & denominatio extrinseca, quod sit ab eo productus; idem pariter suo modo dicetur de effectu naturali, & necessario, & universaliter negari poterit relatio effectus ad causam.

Alii probant, & est veluti confirmatio præcedentis argumenti, quia admisso tali modo superaddito substantiæ actus, tamen hæc prius natura est, quam modus superadditus, in illo ergo priori adhuc entitas actus sit indifferenter, & libero modo, ergo absolutè loquendo potest libertas in actu esse, & intelligi antecedenter ad quemcunque

que modum superadditum. Sed vel hoc quoque argumentum nihil concludit, vel non solum militat contra modum libertatis in actu, sed contra quoscunque alios modos rebus superadditos, undè frequenter eo uti solent Nominales ad tollendas relationes, & modos, quos solent Reales rebus affigere, qualis est subsistentia in substantia, figura in quantitate, &c. & quantum valeat, jam diximus in Log. disp. de relat.

69 Probatur igitur melius in hunc modum, & ratio videtur à priori, quia si libertas in actu dicit entitatem realem ejus entitati superadditam, aut hæc est absoluta, aut respectiva: non primum quia necessariò ordinem imbibit ad principium liberum; neque secundum, quia libertas hæc in actu correspondet in ratione termini libertati proximæ voluntatis in ratione principii, sed hæc non est voluntati ratio physicè agendi, sed tantum denominandi ipsam liberè producentem modo libertatis accidentali, ergo non potest facere resultare in actu producto relationem liberè producti realem ad voluntatem liberè producentem, sed tantum denominationem quandam extrinsecam liberè producti modo quodam libertatis accidentali; hæc consequ.patet quia ratio physicè producendi in causa solet esse ratio fundandi relationem causationis ad effectum productum, prob. minor, quia hæc non est differentia essentialis voluntatem contradistinguens à principio naturali, & eam essentialiter constituens in esse causæ liberæ; ergo nequit illi esse ratio agendi, & actum physicè producendi, nam ratio agendi, ut sæpè docet Doct. est id, quo agens constituitur in esse, ut in igne v.g. est forma ignis. Dices, ergo cùm talis differentia sit libertas remota, terminus sibi correspondens in actu poni potest respectus realis. Resp. hoc esse satis probabile, verum tamen cum hic non sit fermo de tali libertate in actum redundante, sed de libertate proxima, absolutè debemus dicere libertatem in actu dicere solam denominationem extrinsecam non verò relationem realem, aliumve modum superadditum, & ex hoc fundamento facilè solvuntur, quæ contra hanc conclusionem obiici solent, ut postea patebit.

70 Dicimus secundò, libertatem non esse actui essentialem, sed ei accidere in esse naturæ. Colligitur ex eisdem locis Doct. cit. & hanc patrocinantur Scotistæ relati cum omnibus Auctoribus secundæ sentent.quam etiam probare solent quibusdam rationibus imbecillibus, quibus proindè dimissis, duas adducemus,unam à posteriori, alteram à priori valdè solidas. Ratio à posteriori est, quia idem actus specie, & numero sit de libero necessarius, & è contra, ergo libertas est ei accidentalis, consequ.patet, quia hoc est signum evidens accidentalitatis ejus, cum eadem numero entitas actus interdum cum libertate, interdum cum necessitate consistat, tum quia hæc eadem ratione probari solet bonitatem, & malitiam moralem non esse intrinsecas, & essentiales actui in esse naturæ; probatur assumptum, quia per mutationem advertentiæ rationis ad commodum, vel incommodum in objecto præsertim, secundum Thomistas,idem omnino actus fit de necessario liber, & è contra, & secundum nos nulla penitus facta mutatione in cognitione, potuit deesse concursus Dei paratus, quo deficiente, amor objecti esset necessarius, & quo oblato, idem numero amor esset liber, hoc idem fieri potest per positionem actus reflexi,qui tollit libertatem immediatam ab actu recto, ergo, &c. Admittendo etiam puram omissionem, potest quis liberè cessare à furto offerente Deo concursum ad illud, quo rursus denegato ab eodem cessabit necessario, & tamen eadem numero erit omissio.

73 Hurtad. loc. cit. negat in his casibus eundem perseverare actum, quia actus voluntatis variantur ex varietate cognitionum; & concursus ad unum determinatus non est idem cum concursu indifferenti, quare cum Deus ad voliutionem liberam concurrat per voluntatem indifferentem, ad necessariam verò per voluntatem determinatam, planè eadem actio esse nequit, qua hæc producitur, & illa, actio enim variatur variato principio immediato. Contra, quia cognitio non influit physicè in actus voluntatis, sed solum proponit amabilitatem, vel odibilitatem objecti per modum conditionis, ergo parum refert ad variandos voluntatis actus, quod cognitiones varientur numericè, si idem objectum per illas proponatur; tum quia casu quo quis carnes comedat inadvertenter die Veneris cibi suavitate, & comestionis delectabilitate permotus, si de prohibitione admonitus in eadem voluntate perseverat carnes comedendi, ubi antea necessariò carnium esum volebat, saltem necessitatem specificationis, quia nullam in objecto advertebat malitiam, sed solam naturalem delectabilitatem, postea vult illud liberè eodem numero actu, quia licet varietur cognitio quoad circumstantiarum prohibitionem, tamen quoad propositionem objecti per se moventis voluntatem, quam supponimus esse rationem delectabilis, non variatur, quia adhuc proponitur objectum, ut delectabile, & sub tali ratione adhuc voluntatem movet ad esum carnium, ergo est idem omninò actus, neque per subsequentem prohibitionis cognitionem in sua substantia variatur, nam cognitio prohibitionis, quæ advenit, non est novum motivum, neque nullo modo motivum, tum tandem quia hic videtur communis omnium sensus in motibus primo primis, dicunt enim quod cum primò elicuntur sine sufficienti advertentia rationis, non sunt liberi, neque in nostra potestate, cum verò accedit advertentia rationis, saltem semiplena, censentur peccata venialia, & dicuntur motus secundò primi, per quem loquendi modum satis apertè significant esse eosdem omninò actus, qui prius erant necessarii, & postea ex sola advertentia rationis fiunt liberi. Falsum est etiam, quod addebat, concursum, quo producitur actus liber, esse diversum essentialiter à concursu, quo producitur actus necessarius, quia voluntas Dei indifferens, qua concurrit ad amorem viatoris, non est principium essentialiter diversum à voluntate determinata, qua concurrit ad amorem comprehensoris, sed tantum accidentaliter, ac proinde hic amor, & ille solum accidentaliter differunt in ratione liberi, sed utique voluntas, qua concurrit ad amorem bruti est principium essentialiter diversum ab ea, qua concurrit ad amorem hominis, sive viatoris, sive comprehensoris, & ratio est, quia amor bruti, nedum est actus necessarius, sed etiam naturalis omnem proindè exuens libertatem tam proximam quàm remotam, quæ doctrina magis patebit ex ratione à priori mox subiicienda; tum quia quod inquit Hurt. ad summum probat libertatem esse actioni essentialem, qua producitur volitio libera, non autem actui, seu qualitati, quam importat volitio, licèt enim hæc actio determinatè dependeat ab hac numero causa, non tamen actus per eam productus, quia hic actus potuit ab alia consimili causa produci, & per aliam consimilem actionem, ut diximus in Phys.disp.8.

72 Arriag. citat. licèt nobiscum sentiat in conclusione, allatam tamen inficiatur rationem, quia ut probetur eandem actum posse transire à libero in necessarium, & è contra, debet jam supponi nostra conclusio, ideo enim potest mutari, quia non essentialis, non è contra. Hæc tamen instantia rationem non debilitat, quia ut diximus, hæc ratio non est à priori, sed à posteriori, qua methodo optimè ex mutatione actus de libero in necessarium, & è contra, inferturà posteriori libertatem non esse actui essentialem. At instat rursus Arriag. neque à posteriori hanc rationem valere, quia nullam habemus experientiam talis mutationis, cum nullus dignoscere possit, utrum sit idem numero actus, quando liberè, & quando necessario operatur. Verum satis luculenter ostendimus,& ex motibus primò primis, & ex casu posito esus carnium in die Veneris eundem numero actum transire de necessitate ad libertatem, & è contra.

Ratio autem à priori est, quia ex communi doctrina Scoti, & Scotistarum in materia de libera productione Spiritus sancti quatuor sunt modi operandi, scilicet liberè, naturaliter,contingenter, & necessariò, ex quibus duos priores ita immediatè dividunt principium operativum, & productivum, & ita sunt oppositi, ut nullo modo eidem principio, etiam respectu diversorum, convenire possint; duo verò posteriores scilicet contingenter, & necessariò non sic opponuntur, quin eidem potentiæ convenire possint vel respectu diversorum, vel sub diversis prærequisitis, vel alio modo, quare isti duo modi agendi cum modo agendi liberè, ac etiam naturaliter compatiuntur, sicut ergo hi duo modi operandi eidem principio accidunt sub diversa dispositione constituto, ita quoque uter que modus passivè productionis potest eidem effectui secundum substantiam convenire, ut modò contingenter, modò necessariò producatur ab eadem voluntate sub diversis dispositionibus constituta; & ex hoc fundamento facilè solvuntur oppositæ sententiæ argumenta, quæ aliis negotium facessere solent, ut mox patebit.

73 In oppositum arguitur Primò, probando libertatem ponere aliquid reale, & intrinsecum in actu, & non tantum extrinsecam denominationem, nam libertas in actu est terminus potentiæ physicè operativæ, ergo & ipsa quoque est aliquid physicum, & reale in ipso. Tum 2. quia principium liberum non solùm habet esse principium activum volitionis, sed etiam esse liberum, sed ut activo præcisè respondet ei volitio, ergo ut actio liberè debet ei correspondere effectus aliquis realis, quia esse liberum est differentia principii activi. Tum 3. nam quilibet effectus non tantum dicit relationem causati ad causam, hæc enim est communis omni causato, sed relationem talis, vel taliter causati, scilicet effectus possibilis non fieri, cum fit, ad principium potens non agere, non agit, si de effectu libero, vel contra, si de naturali loquamur, sed hujusmodi sunt relationes reales, ergo, &c. Tum 4. actus, liber, ut sic, est objectum specialis complacentiæ, vel displicentiæ Dei, quam non terminat actus, qui fit sine libertate, ergo ut liber habet aliquid intrinsecum, & reale, quod non potest habere necessarius. Tum quintò, quia voluntas intrinseca denominatione dicitur liberè agere, & non nisi ratione actus, ergo & ipse actus dicitur liberè fieri per denominationem intrinsecam. Tum 6. quia alioquin non magis intrinseca foret libertas actui voluntatis, quam cuicunque rei creatæ, quæ ita dominio Dei subesst in fieri, & conservari, ut ad ejus nutum esse, & non esse queat. Tum 7. quia alioqui actus interni, & eliciti ipsius voluntatis non forent aliter liberi, quam externi aliarum potentiarum qui solum denominativè liberi dicuntur. Tum 8. quia potentia quando ex necessariò operante transit in operantem liberè, exercet de novo libertatem, ergo aliquid de novo producit, quod non producebat antea, alioquin nihil modo exercebat, quod non exercuisset antea. Tum tandem actus liber in omni sententia perfectior est, quam necessarius, ergo libertas est aliqua perfectio intrinseca actui.

74 Respond. ad 1. dici solet potentiam liberam adæquatè sumptam non esse physicè operativam, quia adæquatè conflatur ex duplici potentia, altera operandi, altera non operandi, quæ proinde non est propriè potentia, cum nullius sit actus productiva, sed potius omnis actus suspensiva; & cum potentia libera ut sic, utraque ex æquo facultatem includat operandi, & non operandi, ideò negant potentiam liberam absolutè sumptam esse physicè operativam; quæ quidem solutio admittenda non est, quia saltem in libertate contrarietatis locum non habet, cùm hæc sit ad oppositum actus, & non tantum ad actum, & in negationem actus, ergo saltem in actu sic libero libertas ponit quid intrinsecum, & reale; tum quia nec locum habet in libertate contradictionis, si non admittitur pura omissio libera, tunc enim potentia libera, ut sic, per exercitium liberum non immediatè terminaretur ad negationem actus; tum quia etiamsi

etiamsi admittatur pura omissio libera, adhuc non benè negatur absolutè, potentiam liberam ut sic, esse physicè operativam, quia si ex illa duplici facultate conflatur operandi, & non operandi, cur potius ex hac denominari debebit, quam ex illa? sanè si verum est denominationem fieri à nobiliori, potius debebit appellari potentia physicè operativa ex facultate operandi, quam includit; tum tandem quia falsum est potentiam liberam sive libertate contrarietatis, sive contradictionis ex illa duplici facultate conflari, quia ut Doctor innuit 1. d. 39. infra E. potentia libera, quam habet voluntas ad oppositos actus eliciendos, non est duplex sed unica, & simplicissima respiciens velle, & nolle divisim, sicut inadæquatos effectus, sicut in intellectu quoque nonnisi unicam potentiam agnoscimus ad eliciendum assensum, vel dissensum, & eodem modo de libertate quoque contradictionis discurrendum est, quod hæc non duas involvat potentias, unam operativam, alteram non operativam, quia hæc re vera non esset potentia, sed potius potentiæ negatio, sed est unica potentia operativa sine connexione tamen necessaria cum effectu, ut optimè adnotavit Arriag. cit. num. 80. licèt interdum hæc carentia connexionis, quæ complex libertatem in actu primo, soleat appellari potentia non faciendi; ex qua doctrina obiter reiicitur ratio, qua Suarez apud Hurtad. probat libertatem in actu esse solam denominationem extrinsecam, fundatur enim in hoc, quod potentia libera sit veluti duplex potentia operandi, & non operandi; & quicquid est reale in actu, habetur beneficio illius potentiæ, non illius, atque ideò hac facultate deficiente in potentia volitiva, quo casu operaretur ut determinata, nihil reale deperiret actui, quia illa facultas non operativa nihil reale ponit in actu; hæc itaque ratio non concludit, quia cum potentia libera sit unica realiter potentia activa, & suspensiva actus, nequit deficere intrinseca facultas suspendendi, quin & deficiat facultas agendi.

75 Ad 1. itaque potius occurrere præstat ex fundamento primæ conclusionis quod potentiæ liberæ, ut sic, si specificativè duntaxat sumatur, correspondet quid reale, & physicum in actu, cùm ipsa sit potentia physicè operativa; cæterum si sumatur reduplicativè, ut libera proximè, cum ut sic non sit ratio physicè agendi in potentia libera, sed potius modus quidam accidentalis afficiens potentiam liberam, eamque denominans liberè operantem cum expedito usu libertatis, ut diximus, nequit in actum derivare aliquam formalitatem physicam, & realem, sed solam denominationem extrinsecam possibilis fieri, & non fieri à potentia indifferenti. Ad 2. solent quoque respondere ex illa falsa doctrina de potentia libera jam rejecta, quod nimirum ut libera non sit physicè operativa, quia ut sic respicit etiam carentiam actus, sed ex eodem nostro fundamento melius respondetur distinguendo majorem, cum enim dicitur principium liberum non solum esse principium activum volitionis, sed etiam esse liberum, si hoc significet differentiam essentialem, quæ essentialiter distinguit principium liberum à naturali, & est virtus agendi potentiæ cum determinatione sui, neg. major, quia hic sit fermo de libertate proxima, quæ non est differentia essentialis potentiæ liberæ eam à potentia naturali secernens, sed differètia quædam accidentalis eam distinguens à principio necessario, & denominans liberè producentem cum expedito libertatis usu; quod si per esse liberum intelligatur talis differentia accidentalis, tunc conceditur major, sed inde non rectè deducitur consequentia, sufficit enim quod principio ut activo liberè hoc modo correspondeat sibi in effectu denominatio tantum extrinseca quædam liberè producti modo quodam libertatis accidentali. Ad 3. si in causa id, per quod effectus sequens dicitur taliter causatus, sit ei physicè ratio agendi, verum est, quod hæc talitas ponit in effectu relationem realem, si vero non sit ratio agendi, sed potius pertineat ad modum quendam agendi accidentalem, ut in proposito, falsa est minor.

76 Ad 4.solutionem plura congerit Arriag. à num.87. vel falsa, vel certè ad argumenti solutionem minimè necessaria, breviter enim neg. consequ. quia pura denominatio extrinseca in actu potest esse ratio terminandi à specialem complacentiam, vel displicentiam Dei, sicut in actu exteriori esse volitum ab interiori, quod non est, nisi denominatio extrinseca, est ratio, cur Deus complaceat, vel displiceat in eo. Ad 5. negatur assumptum quoad secundam partem, non enim ratione actus, sed ratione respectus, quem fundat voluntas ad prærequisita, denominatione intrinseca voluntas dicitur liberè agere. Ad 6. concedit totum Cavell. citat. quia inquit, ad libertatem actus, vel effectus alicujus non requiritur inhærere potentiæ liberæ, ideò enim præcisè ponitur libertas propria, & formalis in actibus voluntatis, quia immediatè dependent ab ejus dominio quoad fieri, & conservari, cum ergo in hunc modum omnes effectus immediatissimè dependeant à voluntate Dei, & per accidens sit, quod effectus inhæreant, vel non, ut subsint hujusmodi dominio, nam si per impossibile voluntas nostra posset extra se ponere actus suos cum eadem ab ea dependentia, liberi essent non secus, ac modò sunt, ideò in omni rigore dici debent effectus liberi divinæ voluntatis sicut actus nostræ voluntatis. Hanc tamen solutionem non recipimus, licèt enim effectus quidam merè naturales, ut ignis calefactio, Solis illuminatio, possint ad nutum Dei esse, & non esse, verumtamen non idcirco censeri debent effectus ordinis liberi, sicuti sunt actus voluntatis nostræ, qui talis sunt conditionis, ut suopte ingenio petant produci à principio indeterminato, qualem exigentiam non habent calefactio, illuminatio, cæteræque naturalium caularum actiones, & effectus, qui potius suapte natura petunt produci à principio determinato ad unum, quod autem esse, & non esse possint ad nutum Dei, arguit in eis contingentiam quandam privativam, non verò libertatem, nec proximam, nec remotam, quam tamen semper retinent actus voluntatis etiamsi necessariò ab ea producerentur ex denegato concursu ad oppositum, vel alia de causa.

77 Ad 7. neg. consequ. quia actus externi dicuntur denominativè liberi denominatione remota, & mediata, quia libertas eis non convenit, nisi mediante actu interno, at actus interni, & eliciti voluntatis dicuntur liberè denominatione proxima, & immediatè in eos derivata à voluntate eos producente, ut docet Doct. quol. 18. Ad 8. cum potentia sit liberè operans, ubi antea necessariò operabatur, non exercet de novo suam libertatem efficienter, quasi aliquid de novo producat, quod antea non producebat, hoc enim minimè opus est, sed solum formaliter, quatenus illud idem, quod antea producebat, nec poterat non producere, mox ita producit, ut possit omittere, & hoc est de novo formaliter exercere suam libertatem, ideò ad argum. neg.consequ. Ad ult. actus liber, & necessarius non differunt in perfectione eis intrinseca, & essentiali, cum idem actus cum omni sua entitate reali transire possit de libero in necessarium, & è contra, sed in perfectione tantum extrinseca,& accidentali; benè tamen sic differunt actus liber,& naturalis: hic verò per actum necessarium non intelligimus actum naturalem, quia naturalitas aliquid addit supra necessitatem, ratione cujus omninò incompossibilis est cum libertate, ubi enim necessitas dicit actum tali modo à potentia fieri, ut proximè ab ea sic disposita in actu primo nequeat non fieri, naturalitas dicit actum, nedum necessariò à potentia oriri, sed etiam ab ea omnino determinata ad talem actum, unde directè tollit à potentia dominium super actum se determinandi ad illum, quod est libertati essentialissimum, & ideò necessitas stare potest cum libertate ex dictis q. 2. art. 1. non autem naturalitas.

78 Deinde arguitur contra alteram conclusionem probando libertatem esse actui libero denominationem essentialem, non accidentalem, quia vitalitas est quid intrinsecum, & essentiale actui volendi, sed libertas est modus quidam vitalitatis, ergo &c. Tum 2. libertas in actu primo est differentia essentialis principii vitalis, quia per hanc differt voluntas ab appetitu bruti essentialiter; ergo libertas in actu secundo est differentia essentialis actus vitalis, quia principium liberum debet habere actum secundum sibi proportionatum. Tum 3. principium liberum,ut sic, est diversum essentialiter in ratione principii à principio necessario, ergo ejus effectus debet esse essentialiter diversus ab effectu principii necessarii. Tum 4. volitio necessaria non procedit à principio, ut libero, ergo diversa est hæc processio ab illa: probat. consequ. quia omnis actio variatur intrinsecè per respectum ad diversum principium, sed actio libera habet ordinem ad principium liberum, ut liberum, actio necessaria è contra, ergo actio libera essentialiter distinguitur à necessaria. Tum 5. illi actus essentialiter differunt, qui petunt produci à potentiis diversis, actus liber, & non liber sunt hujusmodi, quia nec liber potest produci à non libera, nec non liber à libera, liber enim debet procedere à potentia hic & nunc potente operari, & non operari, non liber verò à potentia, hic, & nunc non potente non operari, ergo &c. Tum 6. diversæ objecti cognitiones diversos causant amores, ut patet de fruitione viæ, & patriæ, sed volitio libera & non libera sequuntur diversas objecti cognitiones ergo &c. Tum 7 actus liber ideò talis est, quia procedit à voluntate, à cognitione indifferente,& concursu Dei indeterminato, sed hæc omnia sunt essentialia actui voluntatis, ergo & libertas ipsa; major patet, minor quoad primam partem patet, quoad alteram probatur, quia ex cognitione indifferenter ostendente bonitatem, & malitiam in objecto oritur actus liber, & per hoc distinguitur à necessario, qui oritur ex cognitione determinata, & eodem modo probatur quoad ultimam, quia concursus Dei determinatus efficit actionem necessariam, non liberam. Tum 8. non regnat aliquis actus voluntatis, quin essentialiter pendeat à voluntate cum tali cognitione, & concursu Dei indifferente,ergo libertas est illi essentialis. Tum tandem ratio voluntarii est essentialis actui voluntatis, ergo & ratio liberi, patet consequ. quia voluntarium, & liberum sunt idem, probatur assumptum, quia implicat actionem voluntatis non esse voluntariam, præsertim quia, ut supra diximus, non potest voluntas cogi in actibus elicitis.

79 Respond. ad hæc omnia facilè ex nostro fundamento secundæ conclusionis, unde ad 1. si minor intelligatur de libertate remota, vera est, si de proxima de qua hic sit fermo, est falsa. Ad 2. verum est assumptum de libertate remota non proxima, hac enim carens voluntas beata adhuc essentialiter secernitur ab appetitu brutorum, & similiter distinguendum est consequens, in quàm responsionem recidit, quod alii dicunt, opus non esse ad essentiam actus liberi, quod proximè fieri possit, & non fieri à potentia libera, sed ad ipsum sufficere quod habeat aptitudinem ad sic fieri, quam adhuc retinet, etiam quando fit necessario, per hoc enim distinguitur ab actu naturali. Ad 3. negatur assumptum, quia ut diximus in fundamento conclusionis, uterque modus operandi scilicet liberè proximè, quod est agere contingenter, & necessariò necessitate huic libertati opposita, potest eidem principio convenire sub diversa dispositione constituto, adeò ut principium proximè liberum, seu contingenter à principio necessario nonnisi accidentaliter differt. Ad 4. si assumptum intelligatur de libertate proxima, verum est, falsum autem, si intelligatur de remota, unde concluditur inter hanc, & illam processionem sola accidentalis diversitas, non essentialis, utriusque enim idem est principium essentialiter, diversum dumtaxat accidentaliter. Ad quintum si per actum non liberum intelligatur actus naturalis concedimus totum argumentum, si verò intelligatur actus necessarius excludens solam contingentiam, & libertatem proximam,

ximam, negatur minor; quia actus hoc modo non liber, licèt esse nequeat à potentia libera proximè, potest tamen esse ab eadem libera remotè, & eadem potentia potest esse modo libera proximè, modo tantum remotè sub diversa dispositione. Ad 6 pollet negari major, quia cum ipsa cognitio non influat in actum; sed solum sit conditio requisita ad proponendum objectum; parum refert variatio cognitionis ad variationem amoris, dummodo per illas cognitiones proponatur idem objectum; sed quicquid modo sit de illa majori, breviter negatur minor, quia actus fieri potest de libero non liber ex sola variatione concursus parati, & indifferentis nulla prorsus facta variatione in cognitione. Ad 7. potest negari major, & minor, major quidem, quia ut dictum est qu.3. art.2. libertas actu non pendet ex indifferentia judicii, & actus elicitus à voluntate conjuncta cum judicio indifferenti potest fieri necessarius ob solam variationem concursus Dei; potest etiam negari minor, quoad omnes partes, quia actus voluntatis potest quoque à Deo totaliter in voluntate produci; & cum cognitione determinata potest esse liber, cum non determinetur voluntas ab ultimo judicio practico ex dictis quæst. cit. art. 3. & denique licèt concursus Dei determinatus efficiat cum nostra voluntate actum necessarium, ut in beatis, non tamen efficit naturalem, quia hæc determinatio est alterius rationis ab ea, qua utitur concurrendo cum appetitu brutorum, undè falsum est, talem determinatum concursum essentialiter differre à concursu indifferenti, quo nobiscum in via efficit actus proximè liberos, solùm enim differt accidentaliter. Ad 8. quicquid sit de assumpto, neg. conseq. non enim est ponenda de facto illa diversitas essentialis, nisi ubi eam aliqua ratio convincat, quia sicut non sunt multiplicanda numero entia sine necessitate, ita nec specie, vel genere. Ad ult. voluntarium frequenter accipi solet, ut convertitur cum libero, ut notat Doctor quol. 18. ad 1. princ. & sic eadem est ratio de libero, & voluntario, & in hoc sensu negandum est assumptum, cujus probatio urget tantummodo de voluntario propriè sumpto, ut distinguitur à libero.

80 Quæres, quid interst inter liberum, & voluntarium propriè sumptum. Respond. voluntarium posse dupliciter capi, primò, ut est genus ad liberum tam physicum, quàm morale, quomodo nil aliud est, quam liberum à coactione, & violentia, quo sensu omnis actus liber dicitur voluntarius; secundò, ut est species quædam à libero conditincta, quo sensu illud dicitur voluntarium, quod est naturali inclinationi, & appetitui voluntatis consentaneum, & acceptum, nec nullo modo contra illud voluntas renititur, aut remurmurat; de quo loquitur Doctor 4.d.29.ad 3. & d.14. quæst.1.N. sed rursus dupliciter potest aliquid hoc modo voluntarium dici, ut Doct.cit.advertit, uno modo objectivè, quia scilicet est objectum placens voluntati, & hoc modo divitiæ sunt avaro voluntariæ, quia placent illius voluntati, alio modo formaliter, vel effectivè, quia scilicet procedit ab ipsa voluntate secundùm ejus inclinationem, & commodi affectionem & in hoc sensu actus dicitur voluntarius, & voluntarium hoc modo distinguitur à libero, & potest esse sine illo, & stare cum necessario, ut constat de actu amoris beatifici, qui est summè voluntarius, non autem liber, sed necessarius; imò in hoc sensu quodammodo opponitur libero, quia, inquiunt Morales, quod ratio voluntarii in eodem actu minuit rationem liberi, & è contra, & quod concupiscentia auget voluntarium, & minuit liberum, ut quando agimus aliquid voluntariè, & liberè, & dum agimus accedit motus delectationis aut concupiscentiæ, tunc enim quò vehementior est motus, eò voluntas magis trahitur, & inclinatur ad agendum, & sic augetur voluntarium, & è contra minuitur liberum, quò enim magis in unam partem trahitur voluntas, eò minus ad utranque manet indifferens, ac indeterminata, & consequenter minus libera; sed de voluntario, & involuntario agunt Theologi in p.2. & Arist. 3. Ethic.cap.1. ubi utriusque definitiones tradit, quas exactè Morales pertractant loc. cit.

ARTICULUS II.

Resolutio quæsiti de libertate omissionis.

81 Dicimus possibilem esse puram omissionem liberam, itaut voluntas ex sua libertate omittat independenter ab omni actu positivo, qui sit causa directa, vel indirecta talis omissionis; Concl. est Scoti pluribus in locis (quamvis nullibi ex instituto qu. hanc pertractet, quia fortè non multum urgebat sua tempestate) 1.d.1.quæst. 4. & d.41.§. *primum istorum solvitur*, & in 2.d.7.P. & Q.& d.42.R.& in 3.d.15.quæst.un.infra D.ubi ait, non nolle esse immediatè in potestate voluntatis, quod etiam habet quol. 18. infra O. & in 4.d.49 quæst.10.G.neque nos conturbet, quod 1.d.47.qu.un.D. & quol.16. actum volendi exigat, ut suspensio actus voluntaria dicatur; quia ut ibi notant Expositores ex expressis ejus verbis, accipit ibi Doctor voluntarium, prout coincidit cum volito, qui modus loquendi satis sei vernaculus est, non autem sumit voluntarium pro libero; Doctorem sequuntur ejus discipuli Lichet. & Gadius quol. 16. Cavell.disputat.3.de Anim. sect.16. Vulp. tom.2.part.2. disput.57. art.3.Basol.2.d.35.quæst.un. art.1. Nicol. de Nissa Angles, Rubion. Herrer.& passim alii Scotistæ cum Recentiorum cętu ab initio citati.

Cæterum licèt præfati omnes Auctores conclusionem hanc doceant, non tamen omnes eam validè probant, idcircò Arriag.loc.cit. quamplures aliorum reiicit rationes velut inutiles (quamvis immeritò, cùm earum nonnullæ sint valdè convincentes, ut mox dicemus) & tandem duas adducit, vèl tres, quarum unam valdè solidam putat, alteram verò penitus convincentem, prima est, quando efficio amorem (inquit) intensum ut quatuor v.g. mihi est libera carentia ulterioris intensionis, & non per actum, quo virtualiter, vel formaliter sit volita, ergo in seipsa, probat. min. quia quatuor gradus intensionis, quos efficio, non sunt incompossibiles cum quinto, expresè autem non habeo actum, quo dicam, nolo quintum, ergo carentia illius ulterioris intensionis est mihi libera sine omni actu positivo, qui sit ejus causa directa, vel indirecta. Altera est, quando voluntas liberè amat aliquod objectum, v.g. Petrum libertate exercitii, ita amat, ut possit positivè etiam sibi imperare amorem, sed in hoc casu, dum talem actum imperii omittit, intervenit pura omissio libera, ergo, &c. major patet, probat. min. quia hic actus imperii non est repugnans cum amore elicito circa Petrum, ergo in eo amore volita non fuit virtualiter ejus imperii carentia, cum ergo in se non fuerit volita reflexè, quia supponitur non imperare sibi amorem, sed directè illum elicere, planè in eo casu datur libera omissio pura illius imperii, ergo possibilis est pura omissio.

82 In præsenti non est animus doctrinam istarum rationum examinare; sed solum advertere volumus illas ad rem non facere, nec ad statum quæsiti quod versamus, respondere; cum enim hic quæritur, an possit dari pura omissio libera in voluntate nostra, certe vel non movetur de omissione actus reflexi, sed recti, vel saltem principaliter movetur de omissione istius, quod satis constat ex communi exemplo, quod Auctores proponere solent, ut statum hujus controversiæ declarent, de velle audire sacrum, vel non velle, ex quo fit, fecundam rationem, quam jactat Arriag. evidentissimam, & insolubilem, vel non aptè probare conclusionem, vel animis diminutè, quia non probat de omissione actus recti, circa quam tota hæc controversia versatur, vel saltem magis principaliter. Rursus hæc quæstio proponitur de toto, ac integro actu voluntatis, quem voluntas liberè suspendat, non de aliqua parte intensionis ejus, quod etiam satis constare potest ex ipso statu controversiæ, ergo nec etiam prima ratio satisfacit quæsito, utpotè quæ procedit duntaxat de omissione alicujus intensionis actus, non vero de omissione totius actus. Quod si dicat Arriag. eandem esse rationem quoad hoc de actu reflexo, & recto, & de parte actus, ac toto ipso actu; id poterunt negare Adversarii, & illis incumbet onus paritatem probandi, quam tamen ipse non probat melius, ergo est ad benè fundandam conclusionem rationem adducere, quæ directè satisfaciat quæsito, & plenè eam probet de omni actu, ut omne subterfugium Adversariis præcludatur, & hæc erit communis illa ratio, qua passim fautores liberæ omissionis utuntur, deducta ex ipsa notione libertatis exercitii, quæ proindè censenda est à priori, & est ineluctabilis, si benè pertractetur, unde immeritò spernitur ab Arriag. & aliis imbecillioribus ab eo adductis postponitur.

83 Ratio igitur, quam evidenter nostram conclusionem convincere autumamus, est talis, quam Doctor loc.citat. sæpè insinuavit; illud est liberum, quod est in voluntatis potestate, ut sit, & non sit, ut ipse docet 2.d.32. §. *ad argumenta quæstionum*, & quol.18. in fine, sed tam actus, quam ejus suspensio ita est in voluntatis potestate, & dominio, ergo non minus hæc, quam ille secundum se præcisè sumpta est libera, major patet; probat. minor, quia voluntas proposito objecto per libertatem exercitii potest velle, & non velle. Respondent neg. min. quia actus est in potestate voluntatis immediatè, suspensio autem illius mediatè, idest mediante velle, quo voluntas vult omittere, vel aliquod aliud objectum incompossibile. Sed contra, quia ut docet Doctor quol.18. citat. infra O. per hoc suspensio actus interioris, seu voluntatis differe à suspensione actus aliarum potentiarum, quod hæc est tantum mediatè libera, & in voluntatis potestate, illa verò immediatè, ut non audire missam intantum est libera omissio, inquantum voluntas vult non audire missam, vel aliud incompossibile, ergo si omissio etiam actus ipsius voluntatis alio modo nequit esse libera, quam per alium actum, nulla erit indifferentia inter libertatem omissionis exterioris, & interioris, vel saltem hæc non erit magis in potestate voluntatis, quàm illa. Tum quia non majus dominium habet voluntas ex natura sua supra actum, quam supra omissionem actus, ergo sicut voluntas velle potest immediatè independenter ab omni alio actu, ita etiam poterit immediatè non velle præcindendo à quocunque actu positivo. Tum quia voluntas æquè libera est libertate contrarietatis, ac contradictionis, ergo sicut libertas contrarietatis immediatè exerceri potest ab ea per actus contrarios, ita libertas contradictionis per actus contradictorios, seu per actum, & carentiam actus. Tum denique quia libertas contradictionis non includit in suo conceptu posse velle, & nolle, vel posse velle non velle, aut posse velle istud objectum, & velle aliud, sed consistit in hoc, quod possit velle, & non velle idem objectum, ergo potest sufficienter exercere libertatem contradictionis voluntas, absque eo quod positivè nolit, vel velit non velle, aut velit aliud objectum incompossibile. sed præcisè per hoc, quod non velit, cum possit velle; assumptum constat ex definitione libertatis contradictionis superius adductæ, quod sit indifferentia voluntatis ad operandum, & non operandum, ubi ut vides, non dicitur, quod sit indifferentia ad operandum, & ad volendum non operari, aut nolendum operari, sed solum, quod sit indifferentia ad operandum, & non operandum; cujus ratio est, quia libertas hæc versari debet inter extrema contradictoria, & ideò dicitur contradictionis, sed duo actus positivi non sunt extrema contradictoria; ergo libertas contradictionis, ne confundatur cum libertate contrarietatis, cadere debet inter velle, & non velle, non autem inter velle, & nolle, aut inter velle, & velle non velle.

84 Respondent, libertatem contradictionis non cadere inter extrema contradictoria, sed solùm exerceri per ordinem ad duo objecta contradictoria, per hoc scilicet quod voluntas potest velle audire sacrum, & potest velle non audire sacrum; & ideò negant confundi libertatem contradictionis cum libertate contrarietatis, siquidem libertas contrarietatis cadit inter actus contrarios, & exercetur per ordinem ad objecta contraria, unde aliud est dicere, nolo elicere amorem Dei, aliud verò, Deum odio habere, hoc pertinet ad libertatem contrarietatis, illud ad libertatem contradictionis; itaque concludunt libertatem contradictionis exerceri per actus positivos in ordine tamen ad objecta contradictoria. Contra, quia libertas tam contradictionis, quam contrarietatis maximè attenditur in voluntate respectu ejusdem objecti, quatenus idem objectum potest amare, vel odio prosequi, velle, & non velle, ergo non benè, vel saltem non sufficienter salvatur libertas voluntatis per ordinem præcisè ad diversa objecta contraria, vel contradictoria. Tum quia si non potest aliquis liberè cessare ab amore, verb.gr. Dei, nisi dicendo, nolo amare, ergo confunditur libertas exercitii cum libertate specificationis, vel potius illa totaliter aufertur, quia non cessaret ab amore Dei, nisi eliciendo actum contrarium ipsi amori, scilicet nolitionem amoris. Dices, hunc actum non esse amori contrarium, sed odium ei opponi. Contrà, certè nullus actus dari potest adeò amori contrarius, ac nolitio ipsius amoris, quia per hunc actum amor odio habetur. Dices, ad libertatem specificationis, seu contrarietatis requiri plurium objectorum cognitionem, quæ sint contraria. Contra, quia ut diximus, libertas contrarietatis præsertim exercetur circa idem objectum per actus contrarios, nec semper opus est, quod tendat in objecta diversa, & contraria; in opinione autem contraria nunquam voluntas posse circa idem objectum proximum, & immediatum suam exercere libertatem, dum enim amat Deum, si ut ab hoc amore cesset, debet velle non amare Deum, aut nolle amore Deum, palàm est objectum immediatum hujus reflexæ volitionis, aut nolitionis nequaquam esse Deum, sed amorem Dei.

85 Sed admissò etiam, quod libertates contradictionis possit exerceri per actus positivas reflexos, ut isti contendunt, tamen adhuc ostendere tenetur non posse aliter fieri hoc exercitium, cujus oppositum nos manifestè ostendemus, si cum Doctore advertamus, quod docet 1.d.10. quæst.un. in fine, & 2.d.42. lit.I.& alibi sæpè, objectum actus voluntatis utique semper debere præcognosci, ut ipsa circa illud possit operari, non tamen actum ipsum, ex hoc enim sic argumentari licebit, si non potest objectum aliquod liberè amari, nisi quatenus voluntas potest velle actum illum amoris omittere, vel nolle amare, ergo ad exercendum actum liberum, ne dum objectum sed actus ipse voluntatis præcognosci debebit. Consequens est falsum, etiam apud Adversarios ipsos, ergo & antecedens; probatur sequela majoris, quia sine cognitione reflexa amoris, & ejus carentiæ non potest esse nolitio amoris, quia hæc nolitio habet pro objecto amorem, ad quam terminari non potest sine ejus cognitione, ergo voluntas liberè amat aliquod objectum libertate contradictionis per hoc præcisè, quod potest actum illum amoris non elicere, non autem quia possit actum illum nolle; alioquin quotiescunque voluntas liberè operatur, opus esset, nedum objectum, sed etiam actum ipsum præcognoscere. Dices, respectu volitionis, vel nolitionis reflexæ amorem illum, ejusque carentiam habere rationem objecti; Benè, & hoc est, quod argumentum intendit, nimirum opus non esse, quod actus, semper quoque habeat rationem objecti, ut sit liber, respectu alterius actus reflexi, quia aliàs dabitur processus in infinitum, si enim ut liberè ametur Petrus, v.g. opus est præcognoscere amorem hunc directum, ejusque carentiam, ut hanc velle, vel illum nolle queat reflexè, consequenter ut actus iste reflexus sit liber, & liberè exerceatur, voluntas debet esse potens hunc actum reflexum velle omittere, vel nolle; talem autem potentiam proximè non habebit, nisi hic actus reflexus præcognoscatur, & sic dabitur processus in infinitum ad salvandam libertatem actuum reflexorum; si ergo libertas contradictionis exercetur interdum per actus positivos reflexos, ut isti contendunt, sanè hoc erit merè per accidens, non verò per se, & ex indigentia libertatis contradictionis, & hoc argumentum penitus convincere arbitramur, cujus energiam benè agnoverunt Hurt.& Arriag. loc.cit.

86 Hic robur sumit aliud argumentum, quod sæpè quoque solent urgere fautores liberæ omissionis, quamvis hoc enim contemnatur ab Arriag. cit. si quis eliciat amorem circa aliquod objectum, liberè continuabit illum, etiamsi amanti denegetur concursus ad actum oppositum, aut alium quemcunque incompossibilem, per hoc solum, quod potest illum omittere, ergo dari potest pura omissio libera, absque actu positivo annexo, qui ejus causa existat directè, vel indirectè, consequ. patet, probatur assumptum, quia ad eliciendum actum liberum circa aliquod objectum, hæc tria sufficere videntur, potestas indifferens ad agendum, & non agendum ipsius voluntatis, sufficiens cognitio bonitatis objecti, & concursus Dei paratus ad utrumlibet scilicet ad actum, & carentiam actus, nec ulterius requiritur potestas voluntatis, aut concursus Dei paratus ad oppositos actus, nisi in exercitio libertatis contrarietatis; cùm igitur illa tria interveniant in casu posito, ille liberè continuabit amorem, quia horum trium beneficio in ejus manu est perseverare, vel non perseverare in actu amoris, quia non est libertas in eo actu amoris, eò quòd voluntas potest in alios actus. Neque dicas, ex denegatione concursus ad oppositum actum, vel alium disparatum, aut ablatione notitiæ alterius objecti actum illum fieri necessarium; hoc enim gratis omninò diceretur, quia manent eadem principia illius actus immutata prorsus in ordine ad illum, ergo idem ille actus manebit liber, ut antea: probatur assumptum, quia manet eadem voluntas, & idem Dei concursus cum ea, & indifferens, sicut antea, in ordine ad illum actum, quia illa mutatio concursus ex hypotesi facta est tantum circa actum oppositum, vel disparatum; adest etiam eadem notitia, & propositio objecti, quantum spectat ad illum actum, quia notitia alterius objecti impertinens est ad illum actum exercendum, ergo, &c. Dices, hunc actum pendere ex concursu Dei parato sibi, & actui opposito, scilicet odio. Hoc est falsum, quia amor ex principiis odii non dependet, & cum concursus Dei ad actum contradictoriè liberum dicitur paratus, & indifferens, non debet intelligi de indifferentia ad oppositum actum, sed ad carentiam amoris, quatenus divina voluntas parata est cum creata prosequi actum amoris, si ipsa perseverat, cessare, si ipsa cessat, & à tali indifferentia concursus actus ille amoris sumit suam libertatem ex parte Dei, unde nec in ratione amoris ut sic, nec in ratione liberi libertate contradictionis pendet actus ille à concursu parato ad odium, autalium actum cum ipso incompossibilem.

87 In contrarium obiicitur Primò, voluntarium est, quod procedit à voluntate, sicut à principio, omissio autem, & carentia actus non procedit, quia nihil est, ergo voluntaria esse nequit, vel libera. Respond. ad minorem utique non procedere à voluntate, sicut ab agente, quia nihil est, procedit tamen ab ea, sicut à non agente, cum agere posset, primus modus procedendi convenit voluntario positivo, ut est actus, alter privativo, qualis est ejus omissio. Dices, non potest intelligi aliquid dependere à voluntate, ut à principio ipso non agente, nec ullo modo concurrente ad illud, non enim potest aliquid procedere ab alio, utà causa, nisi illud causalitatem habeat super ipsum. Respond. assumptum esse verum de eo, quod procedit per modum effectus positivi, non per modum simplicis negationis, quod alii dicunt verum esse de eo, quod procedit à voluntate directè, non indirectè; nec mirum est, quod negatio actus dicatur esse à voluntate, quatenus non agit, universaliter enim negationes dicuntur esse à causis, quatenus non efficiuntur ab eis positiva, quibus opponuntur, & quibus positis non essent ipsæ negationes, quare sicut tenebræ dicuntur esse à sole naturaliter, quatenus sol, dum est in altero Hemisphærio, ita non producit lucem in nostro, ut omnino producere nequeat, ita negatio actus liberè dicetur esse à voluntate, quatenus voluntas ita non producit actum, ut possit eum producere. Dices rursus, omne voluntarium est exercitium potentiæ vitalis liberæ, & ejus actus secundus, pura autem omissio non est exercitium potentiæ vitalis volentis, nec ejus actus secundus, sed potius est carentia exercitii, & cujuscunque actus secundi, ergo, &c. Respond. omne voluntarium positivum esse exercitium positivum voluntatis, voluntarium verò privativum esse exercitium privativum, quod duplex exercitium optimè convenit potentiæ liberæ, ut sic; nam potentia libera, ut libera, est veluti duplex potentia, ad operandum scilicet, & non operandum, hoc igitur modo appellatur omissio actus secundus voluntatis non positivus, sed privativus, quia scilicet hæc actus negatio ei competit in illo signo, in quo posset habere actum positivum. Dices, pura omissio comparatur ad voluntatem, sicut carentia intellectionis ad intellectum: sed hæc non est exercitium potentiæ intellectivæ, ergo nec illa volitivæ. Respond. neg. majorem, si cum adæquatione fiat comparatio: ratio discriminis est, quia intellectus est causa necessaria, causę autem necessarię non tribuitur negatio operationis, nec enim oculus est causa non videndi objectum absens, cum oculus non habeat potentiam ad videndum objectum absens, causa autem libera habet potestatem, operandi, & nõ operandi, & potentiam ad utrunque, & ideò utrunque operari scilicet, & non operari, tribuitur causæ liberæ, ut exercitium potestatis.

88 Sed instabis; potentia libera, ut libera, est potentia vitalis, ergo omne exercitium potentiæ liberæ, ut sic, est exercitium potentiæ vitalis, ut vitalis, & consequenter est exercitium positivum, quia per exercitium vitale, movet se homo ab intrinseco, & tendit vitaliter in objectum, cum ergo pura omissio nequeat sic voluntatem exercere nullo modo esse potest exercitium potentiæ liberæ, ut liberæ. Respond. potentiam liberam ex sua indole ad duplex exercitium ordinari, unum vitale, alterum non vitale, libera enim est ad operandum vitaliter, & non operandum vitaliter (non tamen ad operandum non vitaliter) quare licet omissio non sit exercitium vitale, adhuc tamen est exercitium potentiæ, quæ, ut libera respicit utrunque exercitum, in quo secernitur à potentia naturali, & ut libera addit supra potentiam vitalem in communi potentiam ad negationem actus vitalis; unde qua libera est, est veluti duplex potentia, ad operandum scilicet vitaliter & ad non operandum vitaliter, ut diximus; secundum quod est potentia operandi, constituitur in actu secundo per actionem positivam; secundum quod est potentia non operandi, non eget actione positiva, ut constituatur in actu secundo, sed sufficit carentia actionis, cum illam potest habere. Dices, voluntas dum se exercet liberè omittendo, aliter se habet in actu secundo, quam in primo, quando solum poterat omittere, sed in actu primo erat carentia actus, ergo in actu secundo aliquid aliud habet præter illam carentiam. Resp.ad majorem voluntatem liberè omittentem aliter se habere privativè, non positivè, minor autem est absolutè falsa, quia actu primo non est carentia operationis, sed præcisio, hoc est, pro illo priori naturæ voluntas prescindit ab actu, & à carentia actus, estque indifferens ad utrunque, pro posteriori verò jam non præscindit, sed habet privationem; Instabis tandem, actus secundus proportionari debet suo actui primo, ergo omissio, cum sit purum non ens, nequit voluntatem in actu secundo constituere, quæ

quæ est potentia realis, & activa. Resp. ut diximus constituere voluntatem in actu secundo non ex ea parte, qua est potentia faciendi, sed ex alia, secundum quam est potentia non faciendi, unde licet omissio non proportionetur cum voluntate, quatenus est potentia activa præcisè, proportionatur tamen ei, quatenus est activa libera, quia sic est potentia activa, & suspensiva actus.

89 Secundò non potest suam exercere libertatem, nisi moveatur aliquo motivo boni amabilis, vel mali odibilis, sed hoc quod est voluntate moveri à motivo boni est habere actum amoris, per quem prosequatur bonum, & moveri à motivo mali est habere actum odii, per quem fugiat malum, ergo voluntas non potest exercere libertatem sine aliquo actu positivo amoris, vel odii.

Resp. hoc argumentum varias habere solutiones, ut est videre apud authores, quibus omnibus dimissis, breviter dicimus, plus probare, si bene ponderetur, quam Adversarii velint; probat enim voluntatem solum exerceri posse per libertatem contrarietatis & destruit omnem libertatem contradictionis, vult enim semper exerceri per actus amoris, & odii, quæ sunt extrema libertatis contrarietatis; falsa itaque est major absolutè prolata, licèt enim voluntas exercere nequeat circa objectum libertatem contrarietatis, nisi in objecto appareat malitia, & bonitas; potest tamen exercere libertatem contradictionis, etiamsi in objecto nulla appareat malitia ex sua innata libertate, quam habet circa quodcumque objectum præsertim in via, ut inserius dicemus; falsa est etiam minor, quia si malitia movet ad odium, multò magis movere potest ad omissionem amoris, minus quippè est objectum non amare, quàm odio habere; vide, quàm debile sit argumentum, quod adeò aliqui magnificant; & quidem omnino vanum est velle assignare motivum omissionis, cum omissio nullo indigeat motivo, & ad ipsam sola sufficiat voluntatis libertas, imò voluntatem suspendere actum circa objectum formalissimè est ipsum non finere se moveri. Dices, saltem illa major argumenti concedenda est, ut voluntas suam exerceat libertatem modo humano, qui est, semper exerceri propter aliquem finem, sicut enim quis non dicitur agere humanè, nisi propter aliquem finem, ita ut dicatur omittere humanè, debet omittere propter aliquem finem, at causalitatis finis, cum sit realis, non potest exerceri circa meram negationem, ergo in omissione saltem humana semper est aliquis actus involutus terminans realem finis causalitatem.

Resp. sicut ut quis agere dicatur humanè, sufficit quandoque motivum virtuale solùm, ut patet de distractio, ita multo magis ut dicatur voluntariè omittere, sufficit motivum dumtaxat interpretativum, & consequenter actus intervenit in eo casu solum interpretativus, ut patet de non volente ad matutinum surgere, hic enim quantumvis aliquod formale motivum non haberet ad omittendum, tamen interpretabitur quisque ipsum habere hanc puram omissionem à commoditate motum & ilectum, & hoc sufficit ad omissionem humanam, ut benè notavit Faber disp. 1. de pœnit. n. 140. cum verò dicebatur causalitatem finis esse realem, ideoque ad puram negationem terminari non posse, hoc in primis est falsum, quia ut constat ex dictis in Physic. causalitas finis est potius metaphorica, & moralis, quam realis, & physica, deinde quando etiam illud admitteretur, ut verum, intelligi deberet de causalitate finis formaliter moventis, & non interpretativè solum, ut esset in proposito.

90 Sed contra hanc solutionem, quæ aliqui sufficientissima est, urgent, quia si voluntati duplex ratio proponatur ad omittendum v. g. blasphemiam, tum quia est contra honorem Dei, tum quia contra gloriam humanam, non possemus interpretari quempiam omittere blasphemiam, quia est contra honorem Dei magis, quam quia contra propriam, nisi voluntas per actum se explicet, cur omittat; ne igitur facilè quisque præsumere possit hominem à blasphemia cavere ob malum finem, & ita non blasphemando peccare, debemus dicere hujusmodi actum esse necessarium ad benè interpretandum, & præsumendum de omissione. Resp. neg. assumptum, imò quando voluntas se explicat, nulla indiget interpretatione, sed interpretatio propriè versatur circa voluntatem implicitam, interpretamur verò ipsam ex hoc, vel illo motivo periudaeri ex varia rerum, ac circumstantiarum serie, in quibus reperitur, & ex modo se habendi circa objectum, & certè in casu argumenti præsumi non potest levissimũ illud mundanæ gloriæ motivum causam esse cautionis à blasphemia, cum voluntas, ut plurimum, sinat se moveri à rationabiliori motivo, interpretatio autem fit juxta frequentem modum, quo voluntas moveri solet, nisi aliud obstet, an vero talis omissio esset bona, & meritoria non est præsentis negotii, sed ad Theologum pertinet.

Sed adhuc fortius urgent, quia si voluntati duo motiva inter se opposita proponantur ad omittendum, ut v. g. omissionem sacri esse utilem vel ad dormiendum, vel ad ludendum, non possumus interpretari, si sacrum omittat, nec per actum se explicet, ex quo motivo persuasa omittat, nec enim potest ex utroque moveri, quia non potuit simul velle ludere, & dormire. Respond. per hoc argumentum probari ad summum in isto casu, & similibus omissionem contingere non posse sine actu, non verò probat universaliter; sed neque etiam efficaciter probat in casu proposito, nam sicut per actum positivum, & expressum potest voluntas illam omissionem velle, quia ei libertatem affert ad utrumque finem sub disjunctione, etiamsi utrumque simul non possit amare, ita quoque potest velle interpretativè; Accedit, quod tunc somnus, & ludus non movent voluntatem ad omissionem secundum rationes proprias, & peculiares, juxtà quas sunt incompossibiles, sed inquantum conveniunt in una ratione communi, quæ est esse malum, incommodum, & odibile facere illud objectum, scilicet sacrum hic, & nunc.

91 Postremò sic arguunt, potentia libera est, quæ potest facere, & non facere, sed voluntas comparata puræ omissioni non est potentia activa, quia pura omissio non est terminus factibilis, cum sit nihil, ergo respectu illius non est libera. Tum 2. esse liberum, & voluntarium est quædam differentia entis, ergo nequit puræ omissioni convenire, quæ est simpliciter non ens. Tum 3. omne, quod est liberum, ablata libertate, adhuc manet voluntarium, quia subjectum liberi est voluntarium, sed pura omissio ablata libertate non est voluntaria, ergo neque est capax, ut supra illam cadat libertas. Tum 4. eadem omissio in se est, sive Deus paret concursum indifferentem, sive non, in utroque enim casu est purum nihil, sed si Deus neget concursum indifferentem, ea omissio non est libera, ergo etiamsi non paret, non est libera. Tum 5. si Deus denegat concursum ad volendum audire sacrum, tunc omissio non est libera, sed eodem modo se haberet voluntas, si nesciente homine Deus iterum paratus esset ad concurrendum, & adhuc omissio continuaretur, ergo nec posteà esset libera illa pura omissio, prob. conf. quia nulla esset facta mutatio in voluntate, ergo non poterit habere excursium liberum novum, cum anteà non haberet. Tum 6. ut omissio sit libera, debet esse aliquo modo volita non propter se, quia cum sit non ens, non est bonum, ergo ratione alicujus alterius, quod habet rationem boni, & per consequens semper datur aliquis actus omissioni annexus. Tum 7. advertenter non velle est virtualiter nolle, sed omne nolle præsupponit velle ex Scot. 2. d. 6. q. 2. ideò enim nolumus infirmitatem, quia volumus salutem, ergo &c. Tum 8. quia omissiones multiplicatæ destruunt habitum acquisitum ut experientia constat, ergo non sunt sine actibus, quia non ens nequit destruere ens. Tum tandem Deus nequit voluntariè omittere sine actu, ergo nec nos.

92 Resp. ad 1. neg. conf. quia potentia libera sua indole, nedum est potentia activa, sed etiam non activa, cum sit potentia agendi, & non agendi, & licet ex ea parte, qua est activa, non respiciat puram omissionem, eam tamen respicit ex alia parte, qua est potens non agere, potest etiam negari, quod ut activa, saltem specificativè, non respiciat puram omissionem, quia ut diximus art. præced. re vera potentia libera est unica tantum potentia realiter, & formaliter non habens necessariam connexionem cum effectu; tum quia etiamsi à nobis cogitetur ut gemina potentia, tamen in ratione potentiæ liberæ utramque necessario includit, unde non potest comparari ut libera, & indifferens ad omissionem, nisi concipiatur, ut potens agere, neque comparari potest ut libera ad actum, nisi insimul concipiatur, ut potens non agere. Ad 2. neg. assumptum, quia libertas, ut hic de ea loquimur, quatenus nimirum convenit actui, vel ejus omissioni, non est, nisi extrinseca denominatio actui vel omissioni obveniens ex indifferentia potentiæ, ut liquet ex art. præced. Ad 3. eodem modo discurrendum est de voluntario privativo respectu puræ omissionis, sicut de positivo respectu actus, unde sicut actus voluntatis factus necessarius ex denegatione concursus, adhuc dicitur voluntarius, quia adhuc est juxta inclinationem voluntatis, ita pariter omissio, si fiat necessaria ex eodem casu, vel alio consimili, adhuc erit voluntaria, quia voluntas sua indole non magis in actum, quam in ejus omissionem propensa est ex dictis ad finem præc. ar. unde in hoc sensu neganda est minor. Ad 4. idem prorsus argumentum de actu fieri posset; utique esset in utroque casu eadem omissio in se, præsertim in nostra sententia negante libertatem esse actui essentialem, sed non eodem modo in utroque casu se haberet, nam in uno esset omissio libera, in alio necessaria.

93 Ad 5. rursus idem argumentum fieri posset de actu; neg. itaque minor, acquireret enim respectum, & connotationem ad unum præcipuum ex necessariò prærequisitis ad agendum, scilicet ad concursum Dei paratum, ratione cujus diceretur proximè potens ad volendum audire sacrum, à qua proxima potentia denominatur ipsa emissio libera absque omni mutatione intrinseca physica ipsius omissionis, sed per denominationem extrinsecam à principio proximè potente, & idem de actu dicendum, si de ipso fieret argumentum. Ad 6. si valeret, probaret etiam actum non esse liberum, nisi alio actu volitus esset, itaque negatur assumptum, quia ad libertatem actus, & omissionis sufficit, quod sint immediatè in ejus potestate. Ad 7. omne nolle præsupponit velle, vel formale, vel latent interpretativum, & ita est in proposito, quando namque voluntas omittit, reputatur ac si ipsa dicat, volo non operari. Ad 8. ex dictis disp. 3. q. ult. negandum est assumptum, & ad experientiam dicendum, corruptionem habituum fieri per actus, qui regulariter comitantur omissiones, per quos, si omissio directè est volita, physicè destruitur habitus oppositus v. g. religionis frequenti volitione omissionis missa, si verò tantum sint occasiones omissionis sacri, ut cum tempore audiendi missam quis ludit, vel studet, solum indirectè, & dispositivè corrumpunt, quatenus producto affectu inordinatè ad ludum, vel studium inclinante, facilè oriuntur volitiones directæ omittendi sacrum amore studii. Ad ult. Doct. 1. d. 41. §. *dici potest* dicens in primo signo, in quo Deus vult gloriam Petro, merè negativè se habere circa Judam, videtur concedere in divina voluntate puram omissionem; alii verò negant in Deo puram omissionem liberam esse possibilem, quia videtur libertas imperfecta illa suspensio, nec videtur concipi posse sine aliqua potentialitate ad actum; quod tamen non videtur multum urgere, quia in divina voluntate non attenditur libertas, quatenus est productiva, vel non productiva actus, ut in nostra, in qua proinde nequit pura omissio cogere sine potentialitate ad actum, sed quatenus est operativa, & tendere potest, ac non tendere circa aliquod objectum; sed quicquid sit de hoc, adhuc admisso antecedente debet negari conf. quia, si libertas ad puram omissionem dicit imperfectionem, etiamsi ex hoc capite repugnet voluntati divinæ, non tamen nostræ.

A P-

APPENDIX.

De actibus humanis.

94 AD declarandum quinam actus propriè dicatur humanus, præter distinctiones libertatis superius assignatas solet ulterius libertas distingui in physicam, & moralem; libertas physica, seu naturalis illa dicitur, quæ in operante cognitionem tantùm commodi, vel incommodi naturalis præsupponit, ratione cujus bene stat, quod aliquis cognitionem habere possit, qua judicat aliquid esse bonum in ordine ad naturam, & delectationem, quamvis discernere nequeat, an sit conveniens, vel disconveniens in ordine ad honestatem, & consequenter quod ejus actio ad laudem, vel vituperium imputari nequeat in genere moris; ut constat in pueris perfectum rationis usum nondum habentibus, qui liberè circa cibum, vestem, & alia hujusmodi operantur, antequam conformitatem, & difformitatem actionum ad rationem, & legem agnoscant; licèt enim perfecto rationis usu careant ad honestatem vel pravitatem morum requisito; adhuc tamen aliquem discursum, & judicium habent de objecto sub aliqua inferiori ratione sibi conveniente, ut est ratio delectabilis, vel ratio convenientis, & disconvenientis animalis naturæ, & de mediis ad illum consequendum; libertas verò moralis illa vocatur, quæ cognitionem boni, vel mali moralis idest virtutis, & vitii, honestatis, & turpitudinis morum in operante præsupponit, ratione cujus optimè norunt homines inter malum, & bonum honestum discernere ac proindè eorum actus liberi dicuntur imputabiles, dignique laude, vel vituperio secundum quod ad hanc regulam morum accedunt, vel recedunt, & tales actus liberi cum sufficienti deliberatione ad peccandum requisita semper sunt conjuncti.

95 Hinc deducitur ad hoc, ut actus dicatur humanus, non quamcunque sufficere libertatem, sed eam requiri, quæ ex se sufficiens sit ad laudem, vel vituperium fundandum, undè si pueris, & amentibus aliqua datur libertas, talis non sufficit ad actum humanum constituendum seu moralem, quia actus humanus apud Theologos non sonat idem, quod actus hominis, seu ab homine quomodocunque elicitus, sed actus liberè, & deliberatè elicitus, ut docent D. Thomas p. 2. quæst. 1. ar. 1. r. & Scotus 4. distinct. 16. quæst. 5. infrà B. ubi ait illum actum esse propriè humanum, qui caulatur ab homine per intellectum, & voluntatem, & 2. distinct 43. infrà C. qui non fit ex sola imaginatione, sed ex libero quoque arbitrio, ad quod pertinent intellectus, & voluntas estò diversimodè ex quol. 18. F. undè dicunt ad actum humanum, seu moralem duo requiri, nempè quod sit liber, & deliberatus, hoc est, quod liberè à voluntate procedat ex delectu operante, & non coactè; & deliberatè ab intellectu, idest ex debita consideratione, & attentione rationis circa finem, ejusdemque deliberatione, & consultatione circa media, quantum sufficit ad libertatis exercitium, solum enim hujusmodi actus per regulas morum sunt regulabiles, & possunt esse meritorios, vel demeritorios, aut laude, vel vituperio dignos. Neque opus est ad moralitatem actus, quod sit liber libertate quoad specificationem, sed sufficit, ut sit liber libertate exercitii, seu contradictionis, quia hæc sola libertas sufficit, ut actus cadat sub regulis morum, & sub dominio agentis plenè dicatur esse, undè concludit D. Thom. loc. cit. quod actionum, quæ ab homine eliciuntur, illæ solum propriè dicuntur humanæ, quæ sunt hominis propriæ, inquantum homo, differt autem homo à brutis in hoc præsertim, quod est suorum actuum dominus, undè illæ solæ actiones propriè dicuntur humanæ, quorum homo est dominus, est autem homo suorum actuum dominus per rationem, & volitionem, undè & libertas arbitrium dicitur facultas volitionis, & rationis; illæ ergo actiones propriè humanæ dicuntur, quæ ex volitione deliberata procedunt; si autem aliæ actiones homini conveniunt, possunt quidem dici actiones hominis, sed non propriè humanæ, cùm non sint hominis, inquantum est homo.

96 Difficultas tamen est, de qua fusè tractamus lib. 2. sent. disput. 5. quæst. 1. quid sit moralitas in actibus humanis, & in quo formaliter consistat. Aliqui enim dixerunt, moralitatem significare solam regulabilitatem, & directionem actus à recta ratione præcindendo à libertate. Alii verò è contra dixerunt moralitatem esse solam actus humani libertatem declarantes id esse intelligendum præsertim de libertate morali, & non physica dumtaxat, ita Suarez, Salas, Ouviedus, Averla, & alii Recentiores. Communior tamen, & vera sententia docet, ut diximus loc. cit. moralitatem in actu humano nec solam directionem, aut dirigibilitatem à recta ratione importare, aut solam ejus libertatem, sed utramque simul, primam quidem in recto, & formaliter, alteram verò in obliquo tantùm, & fundamentaliter, seu pro connotato, ita Scotus locis citatis, & 3. dist. 33. lit. Q. ubi docet, actum bonum cum deliberatione fieri debere, & à directione deliberationis dici humanum, & imputabilem, & D. Bonav. 2. dist. 41. art. 1. qu. 2. ubi docet actum esse moralem, quia est in potestate voluntatis prævia cognitione, quæ sit regula, quam sententiam sequuntur Recentiores passim, Salmaticenses, Curiel, Montesinos, Cornexo, Lezana, Morandus, Hacqueus, Serra, Coninchius, & alii, & quidem, quod moralitas non significet solam dirigibilitatem aut quia amor Dei in beatis est conformis rectæ rationi practicæ præcipienti, & dirigenti, & tamen quia est necessarius, nec respectu ejus libertatem habent saltem proximam, & expeditam, non est in genere moris, non est imputabilis, nec dignus præmio, ergo moralitas non est sola habitudo actus ad rationem practicè dirigentem sine libertate.

97 Deindè, quod moralitas in sola libertate non consistat, probatur quia in eodem actu possunt inveniri plures moralitates specie diversæ cum unica simplici libertate, nam in actu eleemosynæ datæ propter Deum duplex reperitur bonitas, scilicet charitatis, & misericordiæ, & in fornicatione in loco sacro duæ sunt malitiæ specie diversæ, scilicet luxuriæ, & sacrilegii, & tamen in unoquoque horum actuum una tantùm inveniturlibertas. Tum quia potest variari moralitas in actu invariata libertate morali, ut constat familiari exemplo de comestione carnis ante mediam noctem feriæ quintæ, & post illam; prius enim non erat mala, & poterat esse bona; posteà verò est mala, si comestio perseveret, & cum eadem libertate; ergo moralitas in sola libertate non consistit, nec est idem formaliter ad æquatè cum ea. Præterea probatur, quod licèt moralitas in sola libertate formaliter non consistat, eam tamen in actu supponit, veluti prævium, ac necessarium totius generis moris fundamentum; quia actus ut sit moralis debet esse imputabilis, sed non est imputabilis nisi sit liber, & in nostra potestate, sicut enim nullus meretur pœnam propter actum, qui non est in ejus potestate, ita nec præmium, undè inquit Arist. in his, quæ nobis insunt à natura, neque nos laudem mereri, neque vituperium. Tandem ex his deducitur moralitatem formaliter inspectam in actu libero importare habitudinem ejus ad regulam morum sic, vel sic proponentem objectum, & regulantem actum circa illud; ita enim significat Scotus 1. d. 17. quæst. 2. P. ubi de bonitate morali formaliter loquens ait, esse convenientiam actus ad rectam rationem, qua posita, actus esset bonus, nam si aliquis, inquit Doctor, eligat operari, quod est de se bonum, non quia ut tale judicatum à ratione, sed ob alia motiva merè naturalia, non erit actus bonus in esse moris; unde quanto expressius, & formalius movetur voluntas ad operandum intuitu regulæ rationis, tanto perfectius constituitur actus in genere moris, quod si nullo modo operari vellet intuitu regulæ rationis sequendo eam vel recedendo ab ea, talis actus non esset in genere moris, quantumcunque esset liber, ergo tota ratio in objecto, fine, & circumstantiis præbendi, vel communicandi moralitatem actori ex tali dictamine pendet, ut Herrera discurrit 2. d. 28. q. 3.

98 Ut autem supradictum est, ad moralitatem per se non requiritur libertas contrarietatis, vel quoad specificationem, sed sufficit libertas contradictionis, & quoad exercitium actus, illa enim libertas ad actus morales sufficit, quæ satis est, ut sit plenè sub agentis dominio, & ut cadat sub regulis morum nata, eo ipso imputari potest operanti ad laudem, vel vituperium, meritum, vel demeritum, quæ sunt moralitatis proprietates; ad hoc autem sufficit sola exercitii libertas, quia per talem solam libertatem potest homo de suo actu ad libitum disponere illum eliciendo, vel non eliciendo, continuando, vel non continuando, & eo ipso potest etiam ratio, vel lex de ipso disponere, ipsumque præcipere, vel prohibere. An autem hæc libertas ad actum moralem requisita esse debeat actualis, per quam scilicet actus re ipsa cadat, & actualiter sub agentis dominio, an verò sufficiat potentialis, itaut esto non actualiter cadat sub agentis dominio, potuerit tamen cadere, Doctores non conveniunt: aliqui enim potentialem sufficere putant, quia qui propter ebrietatem sacrum omittit in die festo, non solum peccavit, quando se inebriavit, sed etiam quando erat in ipsa ebrietate, quia tunc currit præceptum audiendi sacrum, & tamen eo tempore non est ea omissio actu libera, ergo ad actum moralem sufficit libertas potentialis. Communior tamen, & vera opinio oppositum tenet, aliquin motus primò primi, & motus sensualitatis deberent dici morales, quia estò actus liberè non fiant, fieri tamen liberè possent, ratio à priori est, quia actus solum in potentia liberi non sunt proximè per regulas morum dirigibiles, nec per consequens actu imputabiles ad meritum, vel demeritum; ergo neque dici debent actu morales, sed tantum potentia. Ad rationem in oppositum de omissione sacri in ebrietate negandum est in eo casu esse propriè in se peccatum, cum potius sit peccatum in causa, universaliter enim loquendo eventus mali ex libera positione causæ secuti, & deinde non impedibiles, non sunt in seipsis immediatè propriè mala, & peccata moraliter, sed potius effectus, & sequelæ peccatorum; & secundùm quod homo exponitur periculo violandi hoc vel illud præceptum, peccat hoc, vel illo peccato; quia licet præceptum tunc non obliget ad exercendum actum, obligat tamen ad non ponendum impedimentum exercendi illum pro tempore debito, sicut præceptum non occidendi, nedum homicidium prohibet, sed etiam probabilem homicidii causam.

99 An verò moralitas sit essentialis physicæ entitati actus liberi ab ipsa voluntate eliciti, an potius aliquid accidentale illi superadditum, asserunt aliqui, moralitatem esse actui libero essentialem, itaut qui semel non esset moralis, nequeat manens idem essentialiter aliquam moralitatem acquirere sive bonitatis, sive malitiæ, & qui habet unam moralitatem ad aliam transire non possit, ita Granad. p. 2. tract. 9. disput. 2. sect. 1. pluribus pro hac opinione citatis. Dicendum tamen est juxta dicta loc. cit. moralitatem accidere physicè entitati cujuscunque actus humani etiam immediatè ab ipsa voluntate eliciti, & accidentaliter illi superaddi, ita docent D. Bonav. 2. d. 41. art. 1. qu. 2. ubi ait, actionem voluntatis non dividi per bonum, & malum, tanquam per differentias essentiales, sed tanquam per quid accidentarium, & Scotus 1. d. 17. quæst. 2. §. *quantum ad istum*, quol. 18. & quibus in locis bonitatem, & malitiam moralem actus ab ejus

substantia naturali distinguit, & hoc idem docent communiter Thomistæ p.2.quæst.18.artic.7. Probatur ratione à priori, quia entitas physica actus humani sumitur ex objecto nudè sumpto, & secluso omni respectu ad regulas morum legem scilicet, vel rationem, consilium &c. moralitas autem non attenditur, nisi in ordine ad objectum; ut per easdem regulas regulatum. Tum quia hunc respectum ad regulas morum non fundat ipsemet actus secundum substantiam immediatè, sed mediante libertate, ut fundamentum totius generis moris; hæc autem duo scilicet libertas, & subjectio ad regulam rationis sic, vel sic proponentem, merè accidunt actui in esse materiæ, cum secundum substantiam esse possit sine libertate, & etiam liber sine subjectione ad regulas morum; quod autem libertas non sit essentialis actui, sed ei accidat in esse naturæ jam supra ostensum est art.1. hujus quæstionis num.70. ubi diximus eundem actum specie, & numero posse de necessario fieri liberum, & è contra, vel ex defectu attentionis circa objectum, vel ex defectu concursus parati, & hoc manifestè constat de motibus primò primis, qui cum primò eliciuntur sine sufficienti advertentia rationis, non sunt liberi, neque in nostra potestate: cùm verò advertentia rationis accedit saltem semiplena, peccata venialia censentur, & dicuntur motus secundò primi, ut omnes communiter concedunt, quo loquendi modo satis apertè significatur esse eosdem omninò actus, qui prius erant necessarii, & posteà ex sola rationis advertentia superveniente fiunt liberi.

100 Denique est difficultas, an moralitas formalis adæquatè dividatur, ut genus in species, in bonitatem, & malitiam. Affirmant communiter Thomistæ cum D.Thom.p.2.quæst.18.art.5. & 8. quorum fundamentum est, quia moralitas formalis competens actibus est regulabilitas in ordine ad regulas moris, seu ad objectum per illas regulatum; sed hæc tantum potest esse vel per modum convenientiæ, in qua consistit bonitas, vel per modum disconvenientiæ, in qua consistit malitia, ergo adæquatè in hanc, & illam dividitur. Confir. quia intra genus moris, aliæ proprietates non dantur, nisi illæ, quæ competunt actibus ratione bonitatis, & malitiæ, nempè meritum, & demeritum, laudabilitas, vel vituperabilitas; ergò neque dantur aliæ moralitatis species. Verum præter bonitatem, & malitiam admittendam esse ulterius tertiam moralitatis speciem in genere moris, quæ dicatur indifferentia, itaut adæquatè totum genus moris dividatur in bonum, malum, & indifferens expresè docent D.Bon.2. d.41.art.1.quæst.3. & Scotus 2.dist.41. in calce corporis quæsiti cum omnibus Scotistis, & nos fusè ostendimus lib.2.sent.disp.5.cit. & ratio est, quia actus regulabilis per rationem optimè dividitur in actum conformem, & difformem tali regulæ, & actum indifferenter se habentem respectu ejusdem regulæ, cum qua nec conformatur, nec difformatur, aliqui enim actus ita exerceri possunt, ut procedant ex perfecta cognitione objecti, & ponderatione ipsius malitiæ, & bonitatis, quatenus intellectus cognoscit objecta talium actuum, nec esse bona, nec mala moraliter; sed regula rationis ad ea indifferenter se haberet. Confirmatur, quia species actus moralis sumitur ex objecto, hoc autem vel est conveniens rectæ rationi præcipienti, & consulenti, & sic habetur prima species actuum humanorum scilicet bonitatis, aut ejusdem disconveniens, & ita habetur secunda scilicet malitiæ: aut tandem nec eidem est consonum, aut dissonum, ut præcipienti, sed potius consonum, ut præcisè permittenti, & ita habetur tertia species scilicet indifferentia, unde objectum indifferens ita voluntate à ratione proponitur, ut in proponendo nec voluntatem suadeat, vel præcipiat transitum super illud, nec minus prohibeat, vel dissuadeat, sed omninò permittat, non quidem ea permissione, qua etiam illicitum permittitur, & qua dicitur Deus peccata permittere, hæc enim non est omnimoda, & rigorosa permissio, cum prohibitionem ejus quod permittitur, supponat, sed ea permissione, qua ita permittitur aliquid, ut ex hac permissione licitè fieri possit, & actus transiens supra tale objectum positivam accipit indifferentiæ speciem, nempè ordinem positivum per modum accessus ad rationem hoc modo permittentem.

101 Ex qua doctrina facilè occurritur fundamento prioris sententiæ, ut diximus disp.5.cit.q.1.art.3. propè finem, convenientia enim actus ad rationem dupliciter sumi potest, vel presè rigorosè, quo sensu dicit accessum ad rationem præcipientem, vel consulentem, & hoc modo constituit speciem bonitatis, vel minus presè, & ita dicit accessum ad rationem, non quidem præcipientem, & consulentem, sed merè permittentem, & non curantem, & convenientia hoc modo sumpta constituit tertiam moralitatis speciem, nempè indifferentiam, quia licet convenientia hujusmodi, & conformitas ad rationem sufficiens non sit ad faciendum actum bonum in genere moris, sufficit tamen ad faciendum actum licitum, quatenus à regula rationis non prohibetur, sed permittitur. Ad confirmationem distinguendum est de duplici laude in genere moris, alia est, quæ debetur operanti juxtà præceptum dictaminis practici, alia verò debetur operanti, & operando non violanti præceptum ejusdem dictaminis, qua laus est minima in genere moris; potest tamen adhuc dici laus est minima in genere moris; potest tamen adhuc dici laus, quia non tantum laudabilis est, qui operando rectæ rationi conformatur, sed etiam qui operando eam non violat, nec contra eam facit, quæ duplici laude privatur faciens contra dictamen rationis, & hæc minima laus debetur etiam actibus indifferentibus; undè accipiendo meritum, & laudem in hac latitudine, imputabilitas veluti passio sequitur totum genus moris, non tantum ut bonitatem, & malitiam comprehendit, sed etiam indifferentiam.

102 Sed instabis, objectum vel est conveniens relationi, vel disconveniens, & inter hæc medium non datur; ergo non datur hæc tertia moralitatis species. Respondetur; si convenientia sumatur pro conformitate actus ad rationem præcipientem, vel consulentem, negatur non dari medium inter objectum disconveniens, & sic conveniens; nam dari potest objectum, neque cum tali convenientia à ratione proponatur, neque cum disconvenientia opposita, sed solum permittatur; si verò convenientia sumatur pro conformitate actus ad rationem non tantum præcipientem, & consulentem, sed etiam permittentem, concedendum est in hoc sensu non dari medium inter objectum disconveniens, & sic conveniens; sed negatur consequentia, quia sub hoc membro duæ moralitatis species continentur; convenientia enim ad rationem præcipientem, & consulentem facit bonitatem: ad permittentem verò, & non curantem facit indifferentiam; & hæc sufficiant pro præsenti, & aliquali notitia actuum humanorum breviter collecta ex disputatione citata, ubi diffusè de hac materia tractamus.

QUÆSTIO V.

De objecto voluntatis, ubi varia expediuntur quæsita de volibilibus à nobis.

103 DE objecto voluntatis plura, & varia sunt dubia, quorum præcipua brevitati studentes præsenti quæstione comprehendemus, & qua poterimus brevitate majori expediemus per singula discurrendo.

Primò itaque dubitatur de latitudine objecti voluntatis, num scilicet ejus objectum amplè pateat in tota entis latitudine, sicut disput. præced. de objecto intellectus sancitum est; Communis opinio negare videtur, dum statuit bonum sub ratione boni adequatum voluntatis objectum quoad actum amoris, nam juxta hunc dicendi modum ens sub ratione entis, veri, unius, aut alterius formalitatis à bonitate præscindentis actum voluntatis terminare nequibit, & ita docet Suarez lib.5.de anim.cap.7. cum multis aliis; Oppositum solent passim docere Scotistæ Burg.1.dist.29. *media autem ratio*, Lichet.2.dist.6.qu. 1.Cavell.disp.3. de anim.sec.12.concl.3. Faber disp.9.de pœnit.cap.7. Vulp.tom 2. par.2. disp.53.art.3. quia volunt voluntatem esse potentiam universalem, sicut est intellectus, & posse velle ens sub ratione entis sine expressa relatione bonitatis; Scotus in hoc puncto nihil certi resolvit, nam 1.d.3.qu.3. §. *ad rationes in oppositum* loquitur ancipiti in hęc verba, *si voluntas ponatur habere actum circa omne intelligibile, ponetur idem esse objectum tam voluntatis, quàm intellectus, & sub ratione eadem formali, si vero non, sed quod voluntas tantum habeat actum circa intelligibilia, quæ sunt finis, vel entia ad finem, & non circa merè speculabilia, tunc ponetur objectum voluntatis aliquo modo particulare respectu objecti intellectus*, hinc posteà semper dubiè locutus est modò in unam, modò in aliam inclinans partem, nam in 2.dist.6.quæst.1. §. *quia tamen* ait, ens in tota sua latitudine esse objectum voluntatis, sicut est intellectus; alibi vero frequentius statuit esse bonum cum communi opinione, quod est finis, vel medium ad finem, & consequenter voluntati tribuit minus amplum objectum, quàm intellectui, quod etiam probabilius censet Faber loc.cit.num.137.

104 Cùm igitur Doctor in hac re non se resolvat, sed cuilibet optionem faciat tenendi, quod magis libuerit, neque nos jugum cuiquam imponere intendimus: defendi itaque potest ens in tota sua latitudine esse objectum adæquatum voluntatis, sicut intellectus, quia satis consentaneum videtur, quamlibet appetitivam suæ cognitivæ adæquari in sphæra objectiva; tum quia cum voluntas sit perfectior intellectu, rationabile non videtur illam coarctare ad minorem sphæram objectivam, eique tribuere imperfectius objectum, quam habeat intellectus, id autem sequitur, si ponamus bonum adæquatum ejus objectum, & ens objectum intellectus, ens enim perfectius est, quam sua passio; tum tandem quia ut ens dicatur proportionatum voluntatis objectum, sufficere debet, quod sit bonum, & appetibile, saltem virtualiter, & fundamentaliter; cæterum ex alia quoque parte non minus probabiliter sustineri potest, ens non quidem in tota sua latitudine, sed per bonitatem restrictum, & coarctatum esse objectum adæquatum voluntatis; in primis, quia hæc est communis opinio concordi ferè omnium calculo receptatum, quia hoc videtur peculiare potentiæ appetitivæ, ut distinguitur à cognitiva, quod per actum prosecutionis feratur in objectum ei conveniens, qua tale, adeout sub hac ratione sibi à cognitiva proponi debeat, ut moveatur ad operandum; tum quia abstractior actus, quem possit voluntas dicere circa aliquod objectum, est actus ille neuter, quem memorat Doctor p.d.p.qu.3. sed objectum talis actus ex Scoto ibidem non præscindit à ratione boni, sed à ratione boni propter se, & propter aliud, adeo ut actus ad illud terminatus nec est usus, nec fruitio; tum tandem quia nulla est ratio convincens potentiam appetitivam cum sua cognitiva adæquari debere quoad objecti latitudinem, sed sufficit, quod objectum appetitivæ sit subordinatum objecto cognitivæ, ut docet Doct.cit.p.d.3.qu.3.& certè, ut ait Doct.res merè speculabilis non videtur aptum objectum voluntatis, quæ suopte ingenio versari habet circa objecta operabilia.

105 Neque hinc sequitur intellectum esse voluntate perfectiorem absolutè loquendo, quia licet in potentiis ejusdem generis ex majori, vel minori objecti latitudine possit argui major, vel minor potentiarum perfectio, & excellentia, ut constat de cognitiva, sensitiva, & intellectiva, non tamen hoc argumentum valet in potentiis diversi generis, quales sunt cognitiva, & appetitiva, siquidem earum per-

fectio, & excellentia ex aliis potius capitibus auspicari debet, ut constabit ex dicendis qu.ult. Nec tandem hinc sequitur, si bonum statuamus objectum voluntatis, ipsam habituram imperfectius objectum quam intellectus habeat, quia hoc non est intelligendum, ut bonitas pro formali sumpta, quo sensu est passio entis sit ratio objectiva, & motiva voluntatis, ut optimè Faber adnotavit loc.cit.à n.133.ex Doctore 3.d.15. §. *potest aliter dici*; rationem ibi innuit Doctor, quia ratio boni in quadam relatione convenientiæ sita esse videtur, aut saltem non ratione absoluta consistit, ut in Metaph. dicemus, sed nulla relatio est ratio motiva potentiæ, sicut in universum loquendo (inquit Doctor) ratio activi, & passivi in entibus non est aliqua relatio, sed aliqua natura absoluta, unde relatio dici consuevit de genere sterilium, ergo ratio boni formalis, quæ est ipsa relatio convenientiæ boni ad voluntatem, non est ratio objectiva, & motiva voluntatis, sed est forma ipsa absoluta entis moventis potentiam, super quam fundatur relatio convenientiæ, sicut objectum fugæ in voluntate est forma illa absoluta, super quam fundatur relatio disconvenientiæ, cui accedit ratio Arist.2.de Anim.66. qua universaliter docet objectum motivum alicujus potentiæ nunquam constitui debere per aliquam rationem relativam ad potentiam, ut visus visibile, intellectus intelligibile, appetitus appetibile, quia tunc facile esset assignare prima objecta potentiarum; nam objectum cujuscunque potentiæ esset correlativum illius potentiæ, puta visus visibile, intellectus intelligibile, &c. hoc autem modo non verè, & propriè assignaretur primum objectum cujuscunque potentiæ, quia remaneret quærendum, quidam sit illud, quod est visibile, & intelligibile, & ideò Arist. ibi non in hunc modum assignat objecta potentiarum, sed assignat objecta absoluta nimirum visus colorem, auditus sonum &c. qua etiam ratione disp. præced.qu.6.art.1.concl.3. negavimus sub ratione veri formaliter esse intellectus objectum; sic igitur in proposito cùm audis bonum sub ratione boni esse objectum voluntatis id intelligas non formaliter, sed fundamentaliter, itaut ens secundum illam rationem absolutam, secundum quam peculiariter fundat relationem bonitatis, sit objectum voluntatis.

106 Quia verò in voluntate duplex est actus, alius amoris, & prosecutionis, alter odii, & fugæ quorum primus fertur ad bonum, alter ad malum, hinc volunt simpliciter, & absolutè loquendo non esse statuendum adæquatum voluntatis objectum bonum tantum ut fert communis loquendi modus, sed bonum & malum simul, quia voluntas in sphæra activitatis suæ non minus includit velle bonum, quam nolle malum, neque actus ille est ei magis connaturalis, quam iste. Hæc est quæstio de nomine, nam quando dici solet bonum esse adæquatum voluntatis objectum, hoc utique omnes intelligunt in ordine ad actum prosecutionis, non fugæ; ac etiam simpliciter, & absolutè loquendo benè dicitur bonum esse adæquatum voluntatis objectum, quia formale objectum, in quod per se primo tendit, est bonum, nam prius amat rationem boni, & inde odit rationem mali oppositam, neque alia de causa odit malum, nisi quia vult bonum, qua ratione, inquit Doctor 2.d.6.qu.2. §. *in ista quæstione*, omne nolle supponere velle, unde malum non videtur objectum voluntatis, nisi materiale, & secundarium. Nec est, cur isti Authores in assignando voluntatis objecto damnent loquendi modum, quo ipsimet utuntur in assignando intellectus objecto, ejus enim objectuum adæquatum assignant verum; quod si eis obiicias intellectum non tantum habere actum assensus circa verum, sed etiam dissensus circa falsum, ideoque adæquatum ejus objectum verum, & falsum debere constitui, absolutè loquendo; occurrunt formale objectum, in quod per se primò tendit intellectus, esse verum, quia per verum cognoscit falsum, & dissentiendo falsitati elicit actum verum, ideòque falsum non esse objectum intellectus, nisi materiale, & secundarium, sed quis non videt hanc eandem rationem pari passu in proposito militare de objecto voluntatis? retineatur ergo communis loquendi modus bonum esse voluntatis objectum, parum enim curare debemus litem de nomine, dummodo constet de re; Cum autem dicimus bonum esse formale voluntatis objectum, hoc non tantum de bono vero intelligendum est, sed etiam apparenti, ut diximus disput.7. Phys. q.8 art.2. ex Scoto 2.d.23.& 3.d.33. C.quod quidem quotidiana demonstrat experientia, movemur enim non solum à bono in se vero, & realiter cognito, sed etiam à bono apparenti, eo quia perinde se habet in apprehensione, ac si esset verum bonum.

107 Secundò dubitatur, an bonum dumtaxat sit objectum voluntatis, an potius etiam malum, & non est quæstio de voluntate, ut natura est, & secundum affectionem commodi considerata, sic enim fatentur omnes, ipsam quoque in proprium bonum inclinari, ut cæteræ potentiæ naturales, sed ut est potentia libera, & quoad appetitum elicitum, & rursus non est quæstio de voluntate quoad actum nolitionis, & fugæ, sic enim nemo negat malum sub ratione mali esse motivum voluntatis objectum sed quoad actum prosecutionis, & amoris, num scilicet hoc actu tendere possit in malum sub ratione mali; & rursus quia amor est duplex, concupiscentiæ, qui terminatur ad bonum, ut alteri conveniens, & amicitiæ, qui terminatur ad bonum in se, non est quæstio de amore concupiscentiæ, quia nemo sibi malum exoptat, sed de amore amicitiæ, & benevolentiæ, an scilicet malum possit esse propter se volitum irreferibiliter ad aliud sub ratione mali, & è contra bonum odio haberi sub ratione boni ad ampliandam voluntatis nostræ libertatem affirmarunt Nominales Ocham 3.d.13.dub.3.& 1.d.1.quæst.6.Major 2.d.38.quæs. un.ad 1.& 4.d.49.quæst.7. Almain.trac.3.moral.cap.4.in fine, quibus adhærent nonnulli Scotistæ præsertim Faber 1.disp.13.cap.7. & disp. 9.de Pœnit.cap.8. & Hiribarn. tract.de actibus human.disp.11.sect.1.

nam Vulpes tom.2.par.2.disp.59.art.1. valdè perplexè loquitur; nam num.2.inquit Doctorem sentire voluntatem posse velle malum sub ratione mali, & nolle bonum sub ratione boni, & num.3. in conclusione decisiva quæsiti resolvit voluntatem nostram per actum amoris tendere tantum in bonum, & statim probando conclusionem rursus inquit, posse voluntatem velle malum sub ratione mali; Moventur Nominales, quia si voluntas non posset amare malum ut tale, & bonum odisse, voluntas non posse mereri, & demereri, nec circa objectum propositum liberè se exercere, si enim proponitur ut bonum, non poterit illud odisse, si ut malum non poterit illud amare; Scotistæ verò præsertim moti sunt ex duobus Scoti locis, in quibus huic sententiæ favere videtur, unus est in 1.dist.1.quæst.1. artic.3. ubi ultrà finem verum, & apparentem constituit etiam finem præfixum, seu præstitutum, & est, quando objectum præcisè est à ratione ostensum sub ratione mali, & tamen voluntas ex sua libertate illud sibi præfigit tanquam finem; Alter est in 2.dist.43.quæst.2. ubi proponens, an voluntas possit ex malitia peccare volendo objectum non sibi ostensum sub ratione boni simpliciter, vel boni apparentis secundum quid, ait, si teneatur quod sic, nempè, quod possit velle malum sub ratione mali, facilè est assignare peccatum in Spiritum sanctum ex sola libertate procedens, non ex passione appetitus sensitivi, nec ex errore intellectus: si teneatur oppositum, potest adhuc peccatum tale assignari ex certa malitia, ut voluntas ex libertate propria absque passione in appetitu sensitivo, & errore in ratione errante peccet præstituens sibi malum ostensum sub ratione mali ex propria libertate, tanquam bonum.

108 Opposita sententia est communis, quam nos docuimus ex professo disp.7.citat.Physic.quæst.8. art.2. ubi Doctorem ab hac sententia stare ex mille locis demonstravimus, & ex illis eisdem, quos pro se Scotistæ præcitati afferebant, tenent passim alii Scotistæ, Bargius 1.d.1.quæst 4.pag 72. C.Tatar.ibid.Lichet.2.d.43.quæst.2. in fine, fuit opinio quoque S.Thom.Henrici, S.Bon.Riccar.Durand.Calet.Capreol. & omnium Thomistarum incunctanter à Recentioribus omnibus recepta; eam fusè probavimus loc.cit.sed ne quis putet, eas facilè diluere adhibita distinctione de voluntate, ut natura, & ut libera, de mente concupiscentiæ, & amicitiæ, ut solent nonnulli Scotistæ, rursus hanc conclusionem probamus veluti à priori, loquendo de voluntate, ut libera est, & quoad amorem amicitiæ, modus operandi voluntatis talis est, ut actu amoris veluti per modum ponderis voluntas tendat in objectum, & ab objecto trahatur, & alliciatur ad amorem media cognitione sui, sed hoc fieri nequit nisi media bonitate ipsius objecti trahente, & alliciente, ergo præcisa bonitate ab objecto nequit voluntas in illud tendere per actum amoris; major patet ex communi modo loquendi, & probatur ratione, quia nunquam datur liberum sine voluntario in actu amoris, ergo actus amoris est inclinatio, & propensio quædam elicita voluntatis in objectum, unde dicebat Aug. *amor meus pondus meum*, imò vehementior, quam ipsa naturalis inclinatio; probatur minor, quia voluntarium oritur ex bonitate objecti, & à malitia minuitur, & destruitur, & bonitas objecti attrahit, & allicit voluntatem ad amorem, malitia verò, & turpitudo deterret, & avertit, implicat ergo in terminis malum amari posse sub ratione mali, & esse objectum prosecutionis; & si talis actus amoris esset possibilis, tunc in tali actu reperiretur liberum sine voluntario, quod est impossibile, cum voluntarium sit subjectum liberi, vel saltem genus ad liberum, consequ. patet, quia ut diximus, bonitas est, quæ causat in actu voluntarium, ipsam alliciendo, & attrahendo. Hinc patet, falsum esse, quod ait Hiribarn. citat. rationem præcisam, ob quam voluntas est non volens, & non acceptans aliquod malum sub ratione mali, eam esse, qua intellectus proponit illud, ut disconveniens, quare si proponat illud, ut in se malum præcisè, & disconveniens absolutè, non autem sibi, sed à tali relatione præscindat, poterit voluntas velle malum sub ratione mali. Hoc itaque falsum est, quia ut constat ex præfato fundamento bonitas præexigitur in objecto, ut illud formalizet in ordine ad actum amoris, sive hic amor sit amicitiæ, sive concupiscentiæ, præcisa namque bonitate nihil prorsus in objecto remanet, quod ad se voluntatem trahat, & alliciat; ex quo etiam sequitur objectum quoque indifferens, ut sic propositum, amoris actum terminare non posse ob eandem rationem, quia nimirum non proponitur in eo bonitas, quæ trahat, & alliciat affectum, nec potest odio haberi, quia sicut nihil apparet, quod attrahat, ita nihil quod deterreat.

109 Fundamentum verò Nominalium labile est, quia cum in quolibet objecto creato, quantumvis bono, semper appareat aliquis boni defectus, poterit voluntas circa illud exercere libertatem contrarietatis; tum quia etiamsi objectum proponeretur voluntati, ut bonum præcisè, vel ut malum, adhuc posset circa illud exercere saltem libertatem contradictionis volendo bonum, & nolendo malum, aut actum suspendendo, quia ut superius diximus, ad omissionem actus sola sufficit libertas voluntatis, nec aliud externum requiritur motivum, & hæc sola libertas contradictionis sufficit ad merendum, & demerendum: neque adeò amplianda est voluntatis libertas, ut possit tendere extra suum objectum, sed sistendo intra sphæram sui objecti, concedenda est ei tanta libertas, quanta tribui potest sine repugnantia. Duo verò loca Doctoris à Scotistis contra nos adducta exactè expendimus disput.7. Physic. cit. & nobis omnino favere demonstravimus, quod luculenter ex ipso Doctoris contextu colligitur, nam in primo loco triplicem assignat voluntatis creatæ finem, scilicet verum, apparentem, & præstitutum, ubi per finem præstitutum certè non intelligit malum amatum, & voli-